

Accountability:

En studie av hur omfattande omgivningens krav på
ett företag är i tid och rum vid en etisk skandal

- En kvalitativ fallstudie på ansvarsfrågan i "Aricafallet"

Internet and media have led to companies' operations becoming more visible and transparent to the public during the 21st century. Several notable corporate scandals have led to society placing greater demands on businesses to assume more accountability for their actions. This study aims to examine and develop existing research regarding accountability, by adding dimensions of time and space. More specifically, the study examines the extent to which stakeholders hold corporations accountable after the revelation of an ethical corporate scandal, through a qualitative case study on a pending lawsuit against the Swedish corporation Boliden. Our theory is based on John Roberts' (1991) research presented in the article "The Possibilities of Accountability" and Martin Messner's (2009) research presented in the article "The Limits of Accountability". We have developed a four-field model that discusses the extent to which stakeholders hold corporations accountable in time and space regarding two different forms of accountability; hierarchical and social. Our results show that demands for hierarchical accountability are often weaker in less developed countries and that the demands decrease with time due to statutes of limitation. Demands for social accountability increase with the proximity to those affected and with time as society's expectations on companies to assume more responsibility is increasing. Thus we conclude that the extent to which stakeholders hold corporations accountable depend on time and space.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INTRODUKTION.....	1
1.1 PROBLEMBAKGRUND.....	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	4
1.3 AVGRÄNSNING OCH DEFINITIONER.....	4
2. TEORI	5
2.1 TIDIGARE FORSKNING	5
2.1.1 Kritik mot Agentteorin.....	5
2.1.2 Intressentteorin och etik.....	5
2.1.3 Hierarkiska former av "accountability"	6
2.1.4 Socialiserande former av "accountability"	7
2.1.5 Spänningar och beroenden mellan hierarkiska och socialiserande former av "accountability"	7
2.1.6 Begränsningar inom "accountability"	9
2.1.6.1 Begränsat ansvarstagande på grund av oklarheter	9
2.1.6.2 Begränsat ansvarstagande på grund av exponering.....	9
2.1.6.3 Begränsat ansvarstagande på grund av olika krav från intressenter	9
2.1.7 Det etiska gapet	10
2.2 DURLING-HAGERTS TEORI OM OMGIVNINGENS KRAV PÅ ANSVAR I TID OCH RUM.....	10
2.2.1 Förutsättningar.....	10
2.2.2 Krav på ansvar när ett beslut togs för några årtionden sedan.....	12
2.2.2.1 Krav på ansvar <u>där</u>	12
2.2.2.2 Krav på ansvar <u>här</u>	12
2.2.3 Krav på ansvar gällande samma beslut efter att en etisk skandal uppdagats	12
2.2.3.1 Krav på ansvar <u>där</u>	12
2.2.3.2 Krav på ansvar <u>här</u>	13
3. METOD	14
3.1 VAL AV METOD OCH ANSATS	14
3.2 VAL AV STUDIEOBJEKT	14
3.3 DATAINSAMLING	15
4. EMPIRI	17
4.1 FALLETS HÄNDELSEFÖRLOPP	17
4.1.1 Gruvbranschen och dess reglering under 1980-talet	17
4.1.2 Bolidens verksamhet i början av 1980-talet	17
4.1.3 Boliden säljer sitt avfall till det chilenska företaget Promel.....	18
4.1.4 Bostadsområden i nära anslutning till Promels anläggning.....	21
4.1.5 Stämningsansökan.....	22
4.1.6 Svaromålet.....	23
4.2 BOLIDEN OCH ANSVARSFRÅGAN IDAG	23
4.2.1 Boliden idag	23
4.2.2 Ansvarsfrågan idag	24
5. ANALYS	30
5.1 KRAVET PÅ ANSVAR NÄR BESLUTET TOGS.....	30
5.1.1 Hierarkiskt ansvar	30

5.1.2 Socialt ansvar.....	30
5.2 KRAVET PÅ ANSVAR IDAG EFTER ATT SKANDALEN HAR UPPDAGATS.....	31
5.2.1 Hierarkiskt ansvar.....	31
5.2.2 Socialt ansvar.....	31
5.3 DET ETISKA GAPET.....	32
5.4 SAMMANFATTANDE ANALYS.....	34
6. AVSLUTNING.....	36
6.1 SLUTSATSER.....	36
6.2 VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET	37
6.3 FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING.....	38
7. KÄLLFÖRTECKNING	39

1. INTRODUKTION

Detta inledande avsnitt avser att ge läsaren en initial förståelse för forskningsområdet "accountability". Dessutom introducerar vi det praktiska fall som vi tillämpar i denna studie för att täcka det glapp som finns i den nuvarande forskningen. Vår problembakgrund leder fram till uppsatsens syfte och den frågeställning som vi ämnar besvara. Därefter ges en redogörelse för studiens avgränsning samt definitioner.

1.1 PROBLEMBAKGRUND

Idag går livet till alltför stor del ut på att vårda våra sjuka. När andra människor utbildar sig och planerar sin framtid hindras vi av våra kroppar. Rädslan för att dö eller för att vakna upp en morgon och känna hur skelettet börjar lösas upp är mycket påtaglig här. Vad har vi gjort för att förtjäna ett sådant liv? Lever någon så i Sverige? Våra liv är inte vad de kunde ha varit om det inte vore för gifterna. Om det inte vore för det svenska avfallet. (Encina Aravena, m.fl. 2013)

Ovanstående citat är från ett brev som skadelidande barn i Chile har skrivit till det svenska gruvföretaget Boliden. Dokumentären Blybarnen, som släpptes år 2009, skildrar de konsekvenser som invånarna i den chilenska staden Arica får leva med, som sägs vara på grund av det avfall som Boliden skickade dit under 1980-talet. Dokumentären väcker frågor om företagande, ansvarstagande och moral. Blybarnen lämnar ingen oberörd och fallet i Chile har lett till stor medial uppmärksamhet. I det så kallade "Aricafallet" har idag 707 skadelidande privatpersoner i staden Arica stämt Boliden och krävt sammanlagt 90 miljoner kronor i skadestånd (Stämningsansökan, 2013).

Efter Enronskandalen år 2001 har en uppsjö av företagsskandaler uppdagats (Roberts, 2005). Internet och granskande media har lett till att företags verksamheter har blivit mer transparenta och synliga för allmänheten. Uppmärksammade företagsskandaler har lett till att samhället har börjat ställa högre krav på att företag och ledningar ska ta mer ansvar för sina handlingar. I vetenskaplig litteratur likväl som i offentliga debatter har diskussioner tidigare främst handlat om ansvarstagande gentemot aktieägare (Messner, 2009). De senaste åren har dock efterfrågan på ett vidare ansvarstagande ökat, som ska inkludera andra intressenter såsom anställda, leverantörer, kunder och samhället i övrigt. Inom redovisningslitteraturen

benämns företags ansvarstagande som ”accountability”¹. Det finns många olika definitioner av ”accountability” men i grund och botten handlar det om att individer och företag ska stå till svars och ta ansvar för vad de har gjort eller inte har gjort. Samhället har normer som definierar vem som förväntas stå för vad, till vem och på vilket sätt (Lerner och Tetlock, 1999). Summan av dessa implicita eller explicita förväntningar brukar kallas ”accountability”. Att säga att någon är ”accountable” för specifika handlingar innebär att man har vissa förväntningar om vad en person eller ett företag ska kunna förklara, motivera samt ta ansvar för (Cooper och Owen, 2007).

Tidigare litteratur inom ”accountability” har främst varit baserad på agentteorin, där det sägs att varje aktör handlar efter sina egna ekonomiska intressen (Messner, 2009). På senare tid har däremot flertalet forskare riktat kritik mot att redovisningsrapporter är alldeles för begränsade till ekonomiska intressen (t.ex. Roberts, 1991; Gray, 2002; Shearer, 2002; McKernan och MacLulich, 2004). Dessa forskare förespråkar en mycket mer omfattande tillämpning av ”accountability” som även tar hänsyn till omgivningens intressen. Några forskare har rekommenderat att ett införande av mer omfattande former av ”accountability” kan uppnås genom social- och miljörapporteringspraxis (Gray, 2002; Shearer, 2002). Några andra forskare föreslår att standardiserade redovisningsmått måste kompletteras med unika intressen och värderingar som uppstår i olika fall och som inte kan redovisas genom allmänna regler och principer (Shearer, 2002; Roberts, 2003).

I den vetenskapliga artikeln ”*The Possibilities of Accountability*” från 1991 diskuterar forskaren John Roberts² två olika former av ”accountability”; hierarkisk och socialiserande. Inom hierarkiska former av ”accountability” har redovisningsinformation en central roll. Individer försöker leva upp till andras förväntningar genom att förlita sig på standarder som det är uttalat att framgång beror på. Socialiserande former av ”accountability” är inte lika begränsat av formaliteter utan uppstår i personliga möten i organisationer, vilket ger upphov till lojalitet och ömsesidig förståelse bland de involverade parterna. I ”*The Possibilities of Accountability*” framgår det att det finns dels spänningar och dels ett ömsesidigt beroende

¹ Det engelska begreppet ”accountability” är ett vedertaget uttryck och det finns ingen direkt översättning av det till svenska. Därför har vi valt att skriva ”accountability” i teoretiska sammanhang men i vår egen teori och analys väljer vi dock att översätta ”accountability” till ansvar.

² John Roberts erhöll sin doktorsexamen från UMIST (University of Manchester Institute of Science and Technology) 1984 och är numera professor i redovisning vid Sydney Business School. Hans publikationer handlar främst om bolagsstyrning, CSR och ”accountability”. Han är medlem i redaktionen för tidsskriften ”*Accounting, Organizations and Society*”. (University of Sydney, 2013)

mellan dessa två former av "accountability". Det råder ett gap mellan de olika formerna av "accountability" och strategiska beslut har hitintills fattats på bekostnad av att etiska frågor hamnat i skymundan eller vice versa. Roberts föreslår att möjligheterna med "accountability" är att lyckas skapa ett mer omfattande ansvarstagande som förenar behovet av hierarkiska och socialiserande former av "accountability".

I den vetenskapliga artikeln "*The Limits of Accountability*" från 2009 är forskaren Martin Messner³, som studerar "accountability"-frågan ur ett intressentperspektiv, kritisk mot ett mer omfattande ansvarstagande. Messners argument är att kravet på ansvar kan bli för stort. Enligt honom finns det vissa begränsningar beträffande ansvarstagande som måste beaktas för att förhindra att ansvaret förvandlas till en "etisk börda". En etisk börda uppstår när den ansvarige tvingas att svara för något som är väldigt svårt eller till och med omöjligt att motivera. Sammantaget utmanar "*The Limits of Accountability*" tidigare litteratur och forskning inom redovisning eftersom Messner snarare ser begränsningar än möjligheter med ett utökat "accountability".

I "*The Possibilities of Accountability*" och "*The Limitations of Accountability*" råder det en tydlig meningsmotsättning huruvida ett företags ansvar bör utökas eller inte. Forskarna till artiklarna redogör för hur krav på ansvar kan se ut, men utreder inte utförligt för om omfattningen på ansvar är beroende av tid och rum. Här finns det ett glapp i redovisningsforskningen som vi ämnar täcka.

Den aktuella stämningsansökan mot gruvkoncernen Boliden, "Aricafallet", är ett representativt fall för detta forskningsområde, där frågan om hur långt ett företags ansvar sträcker sig i tid och rum drivs till sin spets. Omgivningen ställer krav på att någon ska ta ansvar, ett juridiskt ansvar och/eller ett moraliskt ansvar. Det är än idag oklart vem som bär det juridiska ansvaret för avfallet som dumpades i Chile för nästan 30 år sedan. "Aricafallet" berör en oklar dimension gällande ansvar i tid och rum som befintliga teorier inom "accountability" inte kan besvara. Genom att applicera och ifrågasätta teorierna som diskuteras i "*The Possibilities of Accountability*" och "*The Limitations of Accountability*" på ett praktiskt fall hoppas vi kunna utveckla forskningen inom "accountability".

³ Martin Messner erhöll sin doktorsexamen från University of Innsbruck i Österrike 2006 och arbetar idag på samma universitet som professor i Management Control. Hans forskning fokuserar på "management accounting and control" och han har skrivit en del om "accountability" och "responsibility". Han är medlem i redaktionen för tidskriften "*Accounting, Organizations and Society*". (University of Innsbruck, 2013)

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med denna uppsats är att studera och utveckla forskningsområdet "accountability". Mer specifikt vill vi undersöka omfattningen på de krav som omgivningen ställer på ett företags ansvar vid en etisk skandal. Vi ämnar diskutera detta utifrån dimensionerna tid och rum; huruvida omfattningen på krav är beroende av när och var en händelse ägde rum. Genom att göra en fallstudie kan vi relatera vetenskaplig teori till ett praktiskt fall. Vi kommer att studera Bolidens ansvar gällande "Aricafallet" och med dess hjälp ämnar vi besvara följande frågeställning:

Hur omfattande är omgivningens krav på ett företags ansvar i tid och rum vid en etisk skandal?

1.3 AVGRÄNSNING OCH DEFINITIONER

Eftersom denna uppsats skrivs och bedöms inom Handelshögskolans redovisningssektion kommer vi inte att diskutera de juridiska sakfrågor som är aktuella i vårt specifika fall. Då vår frågeställning berör företag generellt kommer vi inte heller att fördjupa oss i Bolidens ekonomiska förutsättningar.

Nedan förklarar vi viktiga begrepp i vår frågeställning som har betydelse för studiens avgränsning och förståelse.

- **Omfattning** – diskuteras i relativa termer och är inte ett mätbart mått
- **Omgivningen** – gemene mans åsikt i Sverige
- **Etisk skandal** – en miljöskandal, exempelvis utsläpp av giftiga ämnen, eller en social skandal, exempelvis användning av barnarbete
- **Tid** – årtal sedan en händelse inträffade
- **Rum** – fysiskt avstånd till den plats där en händelse inträffade

2. TEORI

I detta avsnitt presenteras uppsatsens teoretiska referensram. Avsikten med den första delen är att ge läsaren en djupare förståelse av "accountability" genom att beskriva bakomliggande forskning och teorier. I den andra delen introducerar vi vår egen fyrfältmodell, som utvecklar forskningsområdet genom att lägga till dimensionerna tid och rum, som vi anser vara nödvändiga för att besvara vår frågeställning.

2.1 TIDIGARE FORSKNING

2.1.1 KRITIK MOT AGENTTEORIN

Redovisningsinformation är idag ett krav och finns bland annat till för aktieägarna som vill kunna kontrollera och jämföra resultat (Roberts, 1991). Redovisningen har blivit det viktigaste sättet att förklara och visa sin verksamhet på. Inom redovisningen fokuserar individer på mått som vinst och avkastning på kapital, vilket leder till instrumentala, resultatintriktade intressen för att uppnå dessa. På grund av detta kontrollerar individer vad de anställda bidrar med till företaget genom att utgå från de siffror som finns i redovisningen istället för att behöva ha relationer och lära känna alla. Tidigare litteratur om "accountability" har framförallt byggt på agentteorin, där aktieägarnas intressen har prioriterats.

1985 hävdade Roberts och Scapens att redovisningen främjar en mer distanserad form av "accountability". Om man bara utgår från mått inom redovisningen och inte utövar några personliga möten blir det svårare att ställa någon till svars. I senare forskning har detta synsättet kritiserats (t.ex. Roberts, 1991, 2003; Shearer, 2002; McKernan och MacLulich, 2004). De kritiska forskarna anser att redovisningen är restriktiv i och med att siffror och kvantifiering dominerar i standarder. Forskarna menar att bilden av företag endast blir en selektiv och förvrängd reflektion av ett företags händelser och risken blir att denna information blir tagen för den enda relevanta verkligheten. Det leder till att individer blir självupptagna med att uppnå bra siffror, vilket i sin tur leder till hämningar i sociala umgängen på företag. Forskarna är negativa till att redovisningen framförallt har främjat ekonomiska intressen och att ansvaret inte har utökats till att omfatta fler aspekter.

2.1.2 INTRESSENTTEORIN OCH ETIK

En teori som tar hänsyn till fler aspekter är intressentteorin. Intressentteorin fokuserar på företagets relation till omgivningen, de så kallade intressenterna, och i vilken utsträckning de har legitima krav till inflytande i företaget (Blom m.fl., 2012). Intressenter utgörs bland annat

av anställda, kunder, leverantörer, aktieägare, långivare och staten. Utöver dessa finns även granskande media och samhället i övrigt. Media har idag väldigt stor påverkan genom att brister i bolagsstyrning och missförhållanden nästan alltid uppdagas och får stor spridning. Samhället och övriga intressenter saknar ofta direkt relation till företaget men har ändå effekt på bolagsstyrning och beslutsfattning. Utmaningen i denna teori ligger i att beakta alla dessa gruppers legitima anspråk i beslutsfattandet för att på sikt säkerställa företagets överlevnad.

Idag finns det gott om litteratur om social och miljömässig redovisning som belyser att extern redovisning ska ta hänsyn till fler intressenter och inte bara det ekonomiska utfallet (Gray, 2002). Shearer (2002) belyser att redovisningen bör förändras från att man endast ska ansvara för sig själv till att man även ska ansvara för andra. John Roberts (2003) och McKernan och MacLulich (2004) hävdar att social och miljömässig redovisning är otillräcklig och problematisk på det sättet att de är standardiserade former av "accountability" som inte riktigt kan fånga de riktiga kraven. Som ett alternativt tillvägagångssätt till att ett företag ska ta socialt ansvar, belyser Roberts (2003) vikten av personliga möten med de intressenter som blir mest påverkade av företagets agerande. Det är endast vid nära relationer som individer agerar ansvarsfullt gentemot andra.

På senare tid har även en etisk aspekt börjat diskuteras gällande "accountability". Den etiska aspekten handlar inte bara om vad för typ av krav som ställs på ansvarstagande utan även på vilket sätt och till vilken omfattning sådana krav ställs (Messner, 2009). Enligt Shearer (2002) är syftet med ansvarsskyldighet att kunna leva upp till krav från andra och detta etiska krav bör påverka det formella systemet för redovisningen. Enligt Shearer (2002), Roberts (2003) samt McKernan och MacLulich (2004) skulle den bästa etiska formen av ansvarsskyldighet vara en där det inte finns några begränsningar gällande att ställas till svars. Det handlar om att fråga vem som påverkas av en handling, dels direkt här och nu men också indirekt någon annanstans i en annan tid (Messner, 2009). Den etiska frågan handlar således om den triangulära relationen mellan en själv, de närvarande och de frånvarande.

2.1.3 HIERARKISKA FORMER AV "ACCOUNTABILITY"

I *"The Possibilities of Accountability"* nämner Roberts (1991) två typer av "accountability"; hierarkisk och socialiserande. Roberts menar att redovisningen är nära kopplad till hierarkiska former av "accountability". Individer antar att deras värde beror på de positioner de har inom organisatoriska hierarkier samt utifall de har uppfyllt uppsatta mål. I strävan efter acceptans och erkännande, och för att undvika utanförskap, försöker individer att leva upp till andras

förväntningar. För att göra det förlitar de sig på de normer och standarder som det är uttalat att framgång beror på. Hierarkiska former av "accountability" har således en individualiserande karaktär eftersom individer blir självupptagna med hur de på bästa sätt ska komma till nytta och uppnå standarder. Standarder, som presenteras i redovisningsinformationen, blir de mått som individer bedömer sig själva och andra utifrån.

Det har riktats kritik mot de individualiserande effekterna av hierarkisk "accountability" (Roberts, 1991). Det sägs att redovisningen speglar ett instrumentellt intresse, att fokus ligger mer på resultatet än en långsiktig strategi för vägen till siffrorna. Detta instrumentella intresse leder till att individer fokuserar mer på individuell framgång. På grund av detta snedvrids det ömsesidiga beroendet mellan individer som framgångsrika företag är beroende av och ingenting görs för att skapa engagemang för gemensamma värden.

2.1.4 SOCIALISERANDE FORMER AV "ACCOUNTABILITY"

Roberts (1991) anser att socialiserande former av "accountability" skapas genom personliga möten. Istället för att ha ett instrumentellt förhållningssätt till andra, där individer betraktas som antingen ett medel eller ett hinder för ens egna resultat, leder öppna samtal till relationer med andra. I det dagliga arbetet träffar individer oundvikligt andra människor och relationer utvecklas på ett bredare plan än vad som är formellt och funktionellt nödvändigt. Genom relationer och samtal skapas vänskap, lojalitet, en gemensam förståelse och ömsesidiga förpliktelser. Roberts argumenterar för att socialiserande samtal är möjliga i samband med personliga möten där det inte finns några maktasymmetrier. I sådana situationer kan människor relatera till varandra, informellt, öppet och utan ett behov av att endast uppnå bra siffror i redovisningen. Socialiserande former av "accountability" skapar således mänskliga band och medkänslor till andra som inte är begränsat av formaliteter.

2.1.5 SPÄNNINGAR OCH BEROENDEN MELLAN HIERARKISKA OCH SOCIALISERANDE FORMER AV "ACCOUNTABILITY"

Roberts (1991) argumenterar för att individer ofta upplever att de dras mellan konkurrerande formella och informella krav. Hierarkiska former av "accountability" erbjuder en trygg roll och en struktur som skyddar individen mot olika läger och maktspel som kan uppstå i informella sammanhang. I en hierarkisk ordning, prioriteras självständighet och eget ansvar, men på bekostnad av att individer går miste om den trygghet som också kan finnas vid ömsesidiga relationer. Socialiserande former av "accountability" säkerställer att det finns ömsesidiga relationer inom en organisation. Det leder till att det formella beror på det

informella, det vill säga att företagskulturen i ett företag bidrar till att skapa de regler och formella standarder som finns.

Hierarkiska former av "accountability" ger inte en hel bild av en organisation (Roberts, 1991). De skyldigheter som följer med den hierarkiska plikttrogenheten hotar den informella lojaliteten, medan informella åtaganden riskerar att försumma de funktionella ansvaren. Det är som att individer hela tiden konfronteras mellan ett val att prioritera sina egna intressen i hierarkin och att vara lojala till sina kollegor. Det uppstår ett motstånd till att dras in i relationer och att istället försöka hålla ett distanserat avstånd till varandra. Även om förhållandet mellan vad som har beskrivits som socialiserande och hierarkiska former av "accountability" oftast uppfattas som en konflikt hos individen, råder det egentligen ett ömsesidigt beroende mellan dessa och det är något som Roberts anser bör förenas.

I "*The Possibilities of Accountability*" anser Roberts (1991) att möjligheterna med "accountability" handlar om att lösa problemet med uteslutandet av etiska överväganden i de formella processerna som uppstår vid hierarkiska former av "accountability". Vid första anblick, verkar det som att socialiserande former av "accountability" erbjuder en lösning som kan ge plats för etik i samband med att man ska uppfylla strategiska mål. I praktiken är det dock svårt att förstå hur detta kan bli ett alternativ till den hierarkiska ordningen, oavsett hur moraliskt eftersträvaisvärt det kan vara. Det är bara i sällsynta fall som det skapas tillräckligt med solidaritet inom sociala sammanhang för att det ska vara ett alternativ till den hierarkiska ordningen. Roberts tror att socialiserande former av "accountability" alltid kommer att vara begränsade till lokala sammanhang, där det finns möjlighet till personliga möten. Dessa lokala sammanhang är dock underordnade hierarkisk "accountability", som drivs av sanktioner genom makt och pengar och där styrkan med redovisningsinformationen är dess förmåga att överbrygga fysiskt avstånd.

Det rådande förhållandet mellan socialiserande och hierarkiska formerna av "accountability" skapar ett gap (Roberts, 1991). Det här gapet har både moraliska och strategiska konsekvenser. På makronivå kan det leda till konsekvenser som sociala orättvisor och miljöförstörelser i jakten på att skapa konkurrensfördelar. Det kan även finnas svårigheter med att integrera kollektivt agerande då arbetskraften är individualiserad. På ett personligt plan, är konsekvenserna av gapet, den splittring som en individ känner mellan rollerna som arbetsman, konsument, förälder och medborgare.

2.1.6 BEGRÄNSNINGAR INOM "ACCOUNTABILITY"

Till skillnad från tidigare forskning inom "accountability", föreslår forskaren Martin Messner (2009) i *"The Limits of Accountability"* att det finns vissa begränsningar som förhindrar att man kan utöka omfattningen på "accountability". Messner argumenterar för att den som ställs till svars berörs av tre begränsningar som gör att det blir omöjligt att ta ett fullständigt ansvar för någonting.

2.1.6.1 BEGRÄNSAT ANSVARSTAGANDE PÅ GRUND AV OKLARHETER

Den första begränsningen handlar om begränsningar på grund av oklarheter och innebär att den ansvarige inte alltid kan komma ihåg eller motivera de beslut som har tagits (Messner, 2009). Messner belyser att Derrida (2007) hävdade att ett beslut fattas när det inte längre går att härleda logiskt eller matematiskt. Det kommer således alltid finnas behov av att gå utöver sin kunskap och ta risker i samband med att beslut ska fattas. Oavsett om ett beslut är grundat på en matematisk beräkning eller endast intuition så ställer omgivningen krav på ansvarstagande. Vid ett eventuellt ifrågasättande kan matematiska beräkningar såklart försvara en individ eller ett företag, men allmänheten kräver dock att företag inte helt förlitar sig på uträkningar utan att de även ska ha andra aspekter i åtanke. Omgivningen har framförallt mindre förståelse vid misslyckanden (Messner, 2009). När saker går fel, tenderar någon att ställas till svars och hänvisningar till känslor eller avsikter hjälper oftast inte att motivera det negativa utfallet. Om man utvidgar omfattningen av "accountability", kan detta leda till en etisk börda i den mån att man blir skyldig för något som är svårt eller omöjligt att rationalisera.

2.1.6.2 BEGRÄNSAT ANSVARSTAGANDE PÅ GRUND AV EXPONERING

Den andra begränsningen som Messner (2009) beskriver handlar om exponering, vilket kan uppstå när individer eller företag måste stå till svars gentemot en part som kräver ansvar. Det kan leda till en etisk börda för den som ställs till svars om en part kräver ett väldigt omfattande och nästintill oinskränkt ansvarstagande som verkar orimligt att leva upp till. Ansvarets omfattning är således beroende av vad den berörda parten efterfrågar. Vid denna begränsning är det därför omfattningen av ansvarstagandet som krävs, som är utöver det som den vanliga verksamheten innefattar, som skapar en etisk börda.

2.1.6.3 BEGRÄNSAT ANSVARSTAGANDE PÅ GRUND AV OLIKA KRAV FRÅN INTRESSENTER

Den tredje begränsningen handlar om att intressenter kan ha olika krav som är baserade på olika sociala normer (Messner, 2009). Om det finns olika krav på ansvar från olika

intressenter kommer den etiska bördan vara större än om den ansvarige endast behöver tillgodose en intressents legitima krav. Den som ställs till svars kommer då att få hantera en konflikt mellan olika krav och på sätt *“tala flera språk samtidigt”* (Messner, 2009, s. 34), såvida det inte är givet hur dessa ska balanseras eller prioriteras. Här har det riktats kritik mot intressentteorin, då den inte specificerar hur olika krav ska prioriteras (Jensen, 2001). Messner (2009) menar att om samhället inte vet i vilken utsträckning aktieägarnas krav ska behandlas gentemot sociala och miljömässiga åtaganden kan vi inte förvänta oss att företagen ska veta det. Istället för att lägga hela bördan på företaget menar han att det krävs en samhällspolitisk reflektion gällande intressentkonflikter.

2.1.7 DET ETISKA GAPET

Messners (2009) teorier om att det finns begränsningar beträffande ”accountability” innebär att det nödvändigtvis inte behöver vara oetiskt att förneka ett ansvar. Han menar att det kan vara en tänkbar reaktion till en situation där kraven på ansvarstagande innebär en etisk börda för den ansvarige. Även om det inte framställs som oetiskt ur den svarandes perspektiv, kan det ändå vara otillfredsställande för de intressenter som förväntar sig en förklaring. I en sådan situation uppstår det ett ”etiskt gap”, där kraven på ansvarstagande inte stämmer överens med den svarandes vilja eller möjlighet att leva upp till kraven.

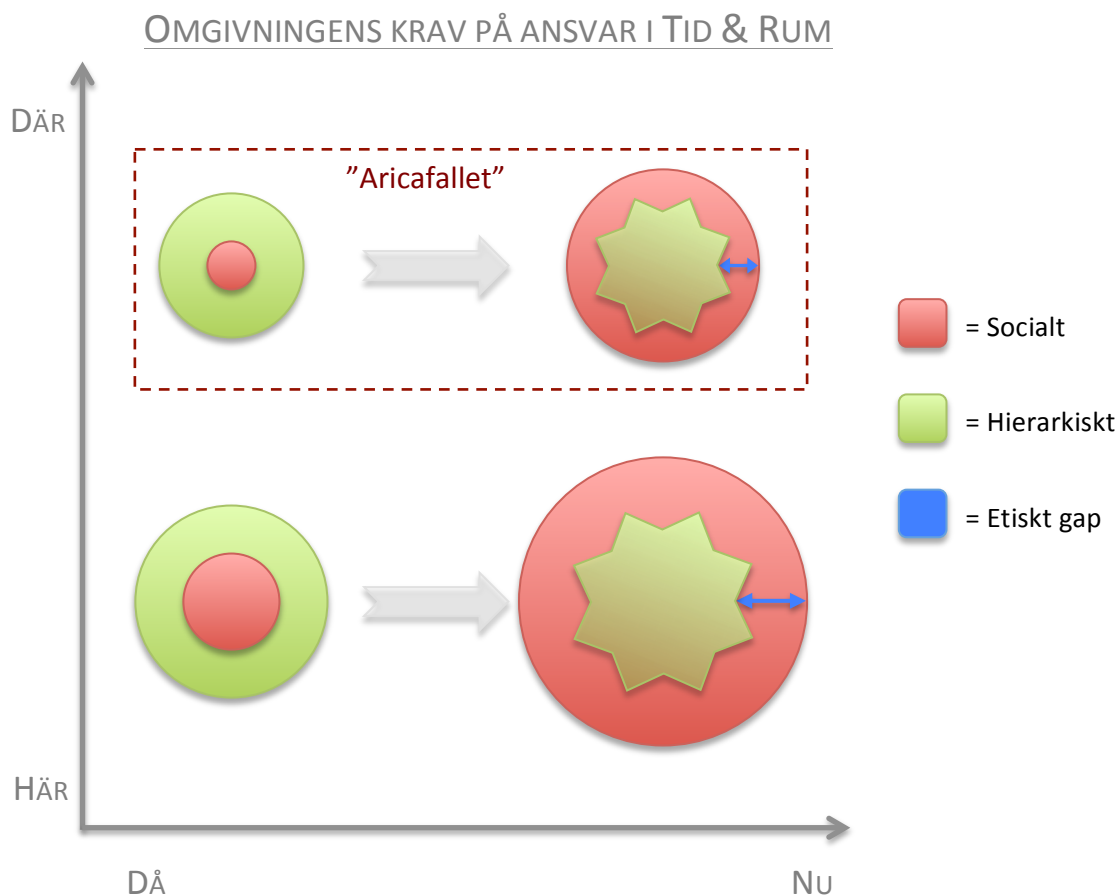
2.2 DURLING-HAGERTS TEORI OM OMGIVNINGENS KRAV PÅ ANSVAR I TID OCH RUM

2.2.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

För att kunna besvara vår frågeställning ansåg vi att vi behövde utveckla tidigare teorier inom forskningsområdet “accountability”. Med inspiration från vår empiri och analys utvecklade vi en fyrfältsmodell, där vi har adderat dimensionerna tid och rum till tidigare forskning. Beträffande tidsdimensionen, som löper horisontellt, berör modellen två tidpunkter. Den första tidpunkten kallas för “då” och avser en tidpunkt, för några årtionden sedan, då ett beslut togs. Vi förutsätter att beslutet som togs var juridiskt korrekt och giltigt då. Den andra tidpunkten kallar vi för “nu” och avser en tidpunkt när det har uppdagats att det beslut som togs för några årtionden sedan har lett till en etisk skandal i vår samtid. Beträffande rumsdimensionen, som löper vertikalt, berör modellen två olika platser. Med rum avser vi det land som berörs av att ett beslut togs och där det så småningom kommer att uppstå en etisk skandal. Med “här” avser vi en lokal plats; det land där det beslutande företaget är verksamt. Eftersom den här studien utförs i Sverige syftar “här” således på Sverige. Med “där” avser vi ett annat land än det beslutande företags hemvist, i detta fall Sverige. I vår modell antar vi

att ”där” är ett mindre utvecklat land med färre regleringar än Sverige. Modellen jämför således två olika utfall; en etisk skandal som äger rum i Sverige och en etisk skandal som äger rum i ett annat land.

I modellen diskuterar vi omgivningens krav på ansvar och relaterar till vad Roberts (1991) i ”*The Possibilities of Accountability*” benämner för hierarkiska och socialiserande former av ”accountability”. Vi har anpassat dessa begrepp till vår teori och benämner de två olika typerna av ansvar för krav på hierarkiskt och socialt ansvar. Vi utökar det Roberts (1991) benämner för hierarkiskt ansvar, från att endast innefatta redovisningen, till att avse allt juridiskt ansvar. I socialt ansvar innefattas det moraliska ansvaret. Till skillnad från Roberts (1991), som diskuterar ”accountability” inom en organisation, diskuterar vi ”accountability” i förhållande till omgivningen. I vår teori förutsätter vi att det krav som omgivningen har på juridiskt ansvar sammanfaller med det juridiska ansvar som faktiskt åligger ett företag. I det fall då kravet på socialt ansvar omfattar mer än det hierarkiska ansvaret täcker, anser vi att det uppstår vad Messner (2009) kallar för ett etiskt gap.

2.2.2 KRAV PÅ ANSVAR NÄR ETT BESLUT TOGS FÖR NÅGRA ÅRTIONDEN SEDAN

2.2.2.1 KRAV PÅ ANSVAR DÄR

När ett svenskt företag tog ett beslut som skulle gälla ett annat land där det fanns färre regleringar var kravet på det hierarkiska ansvaret litet. Så länge affären var juridiskt korrekt och företaget kunde redovisa ett gott resultat ställdes inga omfattande krav på socialt ansvarstagande. Det kan ha berott på att det var svårt att ha relationer över distans och att det således både var svårt att kräva och ta socialt ansvar. Möjlighet till granskning och transparens var inte aktuellt vid denna tidpunkt eftersom internet och global media inte fanns då. Kravet på socialt ansvar var därför mindre förr i tiden eftersom man inte hade lika bra kännedom om vad som hände på andra platser. När ett beslut berörde ett annat land var därför kravet på socialt ansvar mindre än kravet på hierarkiskt ansvar vid den här tidpunkten.

2.2.2.2 KRAV PÅ ANSVAR HÄR

När ett svenskt företag tog ett beslut som skulle äga rum i Sverige var kravet på det hierarkiska ansvaret något större än vid ovanstående fall. Även i detta fall ansågs företaget leva upp till kravet på hierarkiskt ansvar och således behövde intressenter inte efterfråga ett omfattande socialt ansvar. På grund av det lokala sammanhanget, att gemene man i Sverige hade mer synlig och direkt anknytning till beslutet, kunde omgivningen dock ställa högre krav på socialt ansvar än i jämförelse med ovanstående fall. Även i detta fall var kravet på socialt ansvar mindre än kravet på hierarkiskt ansvar, för så länge ingen skada hade skett och beslutet var juridiskt korrekt ifrågasattes det inte.

2.2.3 KRAV PÅ ANSVAR GÄLLANDE SAMMA BESLUT EFTER ATT EN ETISK SKANDAL UPPDAGATS

2.2.3.1 KRAV PÅ ANSVAR DÄR

När en etisk skandal har uppdagats, antar vi att kravet på det hierarkiska ansvaret är oförändrat eller obefintligt beroende på tidsspannet. I vår modell visas det hierarkiska kravets oklara omfattning som en svagt färgad cirkel med uddig kant. Detta eftersom de flesta länder, men inte alla, har preskriptionsfrister som innebär att ansvar gällande fordringar som exempelvis skadeståndsanspråk kan preskriberas efter ett antal år efter en viss händelse (Preskriptionslagen 1981:130). Kravet på socialt ansvar har däremot ökat eftersom det idag ställs mycket högre krav av omgivningen på företag vad de ska ta ansvar för. Eftersom kravet på det sociala ansvaret som krävs av omgivningen nu överstiger kravet på hierarkiskt ansvar, det juridiska ansvaret som företagen faktiskt tar, skapas ett etiskt gap. Omgivningen kräver att detta etiska gap ska täckas antingen av det ansvariga företaget eller av det drabbade landets

stat. I mindre utvecklade länder än Sverige är sociala skyddsnät sämre eller nästintill obefintliga vilket gör att sådana stater inte nödvändigtvis kommer att ta ansvar. Det svenska företags vilja att ta ansvar är också begränsat, på grund av tre anledningar. Ibland är det inte helt självklart för företaget varför eller hur det tog ett visst beslut för länge sedan. Företaget kan även uppleva att omgivningen idag ställer alldeles för omfattande krav på dem, krav som inte fanns på den tiden då beslutet togs. Dessutom kan olika intressenter ha motstridiga krav vilket gör det svårt för företaget att hantera hur dessa ska prioriteras.

2.2.3.2 KRAV PÅ ANSVAR HÄR

Efter att en etisk skandal har uppdagats, är även i detta fall kravet på hierarkiskt ansvar oförändrat eller obefintligt beroende på tidsspannet medan kravet på socialt ansvar har ökat. I vår modell visas det hierarkiska kravets oklara omfattning som en svagt färgad cirkel med uddig kant. Kravet på hierarkiskt ansvar är dock aningen större än i ovanstående fall på grund av vi har mer omfattande regleringar i Sverige än i mindre utvecklade länder. Kravet på socialt ansvar har även här växt på grund av samma anledning som i ovanstående fall och är i detta fall till och med ännu större. När ett företags omgivning påverkas direkt av ett beslut, något som sker i deras närhet, kräver omgivningen ett större ansvar. Här skapas det därför ett större etiskt gap om ansvar inte tas. Omgivningen kräver även i detta fall att det etiska gapet ska täckas antingen av det ansvariga företaget eller av staten. Företags vilja att ta ansvar kan även här vara begränsat på grund av de tre anledningar som nämndes i ovanstående fall. I Sverige har vi dock ett stabilt socialt skyddsnät som bidrar till att en lösning kommer på plats ifall företaget inte tar ansvar.

3. METOD

I detta avsnitt redogör vi för vårt val att utföra en kvalitativ fallstudie och att tillämpa en abduktiv ansats. Vi motiverar vårt val av "Aricafallet" och presenterar våra intervjupersoner. Utöver vår primärdata, intervjuerna, nämns också den sekundärdata som har bidragit till att besvara vår frågeställning. Här redogörs även för hur datainsamlingen har gått till.

3.1 VAL AV METOD OCH ANSATS

Enligt Ahrne och Svensson (2011) styr frågeställningen utformningen av en uppsats. För att besvara vår frågeställning, som inte är mätbar, har vi använt oss av kvalitativ forskningsmetod. Kvalitativ metod är lämplig för vår studie eftersom vi ämnar belysa komplexitet och nyansrikedom snarare än att hitta statistiskt verifierbara samband (Alvehus, 2013).

För att kunna besvara vår frågeställning har vi tillämpat en abduktiv ansats. Enligt Alvehus (2013) tar abduktion hänsyn till både empirisk och teoretisk reflektion. Vi har utgått från tidigare teorier, utformat vår empiri och analyserat den utifrån teorin. Under analysarbetets gång upptäckte vi nya aspekter vilket ledde till att vi utvecklade teorin, till en egen modell, och därefter kunde vi återigen analysera empirin fast med hänsyn till de nya teoretiska insikterna. Genom att växla mellan teori, empiri och reflektion har vi successivt arbetat fram en modell som bidrar till att besvara vår frågeställning.

3.2 VAL AV STUDIEOBJEKT

För att studera vårt forskningsområde har vi valt att göra en fallstudie på ansvarsfrågan i "Aricafallet" som på ett exemplifierande sätt ska bidra till att besvara vår frågeställning. Alvehus (2013, s. 75) beskriver en fallstudie som "ett avgränsat system med en egen identitet, ett distinkt beteendemönster eller meningssystem som skiljer sig från omgivningen." Alvehus belyser dock att ett fall ofta kan kopplas till ett större sammanhang. Vi har således kunnat använda "Aricafallet" som ett exempel för att gestalta och besvara vår generella frågeställning.

Vi har valt att studera omgivningens krav på ett svenskt företag eftersom vi tror att det är enklare att få tillgång till material och intervjuer i det land vi skriver vår uppsats. Vi har valt att studera ett fall kring ett börsnoterat företag då stora företag har stor påverkan på omgivningen. Börsnoterade företag är också under ständig granskning och är därför mer utsatta för att skandaler ska uppdagas. "Aricafallet" är ett representativt fall för vårt

forskningsområde “accountability”, eftersom Boliden är verksamma i en bransch som kan skapa förödande konsekvenser utsträckt över tid och rum.

3.3 DATAINSAMLING

Vår sekundärdata består av stämningsansökan mot Boliden skriven av Carat Advokatbyrå, Bolidens svaromål skrivet av Mannheimer Swartling Advokatbyrå, dokumentärfilmen Blybarnen och diverse nyhetsartiklar från Internet. Vår primärdata består av åsikter, tankar och kommentarer från våra intervjuer.

Enligt Alvehus (2013) kan intervjuer leda till samtal om känslor och motiv. Via berättelser och anekdoter kan det på så sätt bli möjligt för oss som intervjuare att uttyda vad de intervjuade har för olika syn- och förhållningsätt till ett visst händelseförlopp eller fenomen. Intervjuer har på så sätt varit nödvändiga för att vi i vår studie skulle kunna diskutera olika intressenters synsätt på ansvarsfrågan.

Vi har valt att utföra semistrukturerade intervjuer. Alvehus (2013) poängterar att vid semistrukturerade intervjuer har de intervjuade möjlighet att påverka intervjuernas innehåll samt att intervjuaren aktivt måste jobba med följdfrågor. Denna form har varit lämplig för vår studie, då vi har kunnat intervjua olika personer om samma ämnesområden, men där det ändå har funnits utrymme för utveckling och individuella tolkningar.

Intervjuerna har berört ämnesområdena “Introduktion och händelseförlopp”, “Den aktuella ansvarsfrågan” och “Diskussion om ansvar i tid och rum”. Intervjuerna har varit uppbyggda så att frågorna inledningsvis har varit enkla att besvara genom att de intervjuade har kunnat ge beskrivande svar. Frågorna har sedan gått över till mer personliga ställningstaganden och reflektioner. Avslutningsvis har det varit relativt öppna frågor för att fritt och generellt diskutera ansvar i tid och rum.

För att få en så objektiv bild som möjligt av den aktuella ansvarsfrågan har vi valt att intervjua personer som både har och inte har en direkt anknytning till Boliden för att få en så nyanserad bild av ansvaret som möjligt. Vi kontaktade intervjupersonerna via mail där vi kort presenterade oss själva och vårt uppsatsämne. För att skapa så lika förutsättningar som möjligt, mailade vi ut våra intervjufrågor en dag före respektive intervju ägde rum. Intervjuerna hölls sedan på intervjupersonernas respektive kontor. Intervjuerna varade i cirka

45 minuter⁴. Vi spelade in intervjuerna så att vi kunde transkribera dem i efterhand. De personer som vi ville intervjua men inte fick tillfälle till var Bolidens dåvarande miljöchef Rolf Svedberg som inte ville uttala sig förrän rättegången är över och Nils-Olof Ollevik, journalist på Svenska Dagbladet, som vi försökt nå vid upprepade tillfällen utan framgång.

Vi har intervjuat följande personer:

1. **Anders Ullberg** - Styrelseordförande på Boliden sedan år 2005. (2014-03-13)
2. **Helena Larson** - Hållbarhetsanalytiker på Swedbank Robur sedan år 2010. Swedbank Robur är i skrivande stund Bolidens fjärde största aktieägare. (2014-03-27)
3. **Göran Starkebo** - Advokat på Carat Advokatbyrå. Driver de 707 chilenska skadelidandes talan i stämningsansökan mot Boliden. (2014-03-28)
4. **Johan Öberg** - Advokat på Carat Advokatbyrå. Driver de 707 chilenska skadelidandes talan i stämningsansökan mot Boliden. (2014-03-28)
5. **Henrik Östberg** - Personal och hållbarhetsansvarig på Boliden sedan år 2008. (2014-04-03)
6. **Susanne Sweet** - Docent i företagsekonomi vid Handelshögskolan. (2014-05-08)
7. **Erik Nerep** - Professor i svensk och internationell handelsrätt vid Handelshögskolan. (2014-05-15)

Anledningen till att vi har 7 intervjuer är för att vi anser att våra existerande intervjuer och det ytterligare material vi har är tillräckligt för att besvara vår frågeställning. Både stämningsansökan och svaromålet som består av sammanlagt 147 sidor innehåller så mycket information om händelseförloppet att det hade krävts både många och omfattande intervjuer för att erhålla motsvarande innehåll. Dessutom har vi fått utlåtanden från både barnen i Arica och Rolf Svedberg, igenom filmen Blybarnen och två olika artiklar skrivna utav dem själva.

⁴ Med undantag för Erik Nereps intervju som varade i 20 minuter eftersom vi inte diskuterade händelseförloppet i denna intervju.

4. EMPIRI

I detta avsnitt presenterar vi resultatet av vårt empiriska material. Materialet består av stämningsansökan mot Boliden, svaromålet, information och uttalanden från filmen Blybarnen, artiklar från Internet samt information och uttalanden från våra intervjupersoner. Första delen av empirin handlar om händelseförloppet i "Aricafallet" och den andra delen av empirin handlar om ansvarsfrågan gällande samma fall.

4.1 FALLETS HÄNDELSEFÖRLOPP

4.1.1 GRUVBRANSCHEN OCH DESS REGLERING UNDER 1980-TALET

Gruvbranschen har alltid haft problem med hur de ska hantera sina restprodukter från metallutvinning (Stämningsansökan, 2013). I början av 1980-talet fanns det tre alternativ som användes för att hantera restprodukter; deponering, dumpning på land eller lämna kvar materialet på plats efter att utvinningsprocessen var färdig. Metoderna var kostsamma och ledde inte heller till någon slutlig lösning av avfallet. Gruvföretag i branschen undersökte även möjligheten att avyttra material för ytterligare utvinning av eventuellt värdefulla metaller. I svaromålet (2014) förklarar Boliden att handel med restprodukter var vanligt; en aktörs avfall kunde bli en annan aktörs guldgruva. Stämningsansökan (2013) betonar å andra sidan att fortsatt upparbetning av restprodukter inte behövde leda till lyckosamma resultat utan att det snarare kunde leda till ännu giftigare avfall.

Sverige var i början av 1980-talet medlemmar i OECD (Stämningsansökan, 2013). OECD hade rekommendationer om begränsningar och kontroller av gränsöverskridande transporter av farligt avfall. Den svenska gruvindustrin reglerades även av 1969 års Miljöskyddslag. I denna lag fanns det inga detaljerade krav eller villkor, utan endast övergripande begränsningar. I början av 1980-talet påbörjades skärpningar inom både internationell och svensk miljö rätt, vilket var allmänt känt i branschen.

4.1.2 BOLIDENS VERKSAMHET I BÖRJAN AV 1980-TALET

Boliden var i början av 1980-talet den största producenten av koppar, bly, silver och guld i Norden (Stämningsansökan, 2013). Bolidens anläggning Rönnskärsverken i Skellefteå hade fram tills 1980-talet samlat på sig en stor hög av våtverksslam, som tillslut vägde över 20 000 ton. Våtverksslammet innehöll bland annat arsenik, bly, kvicksilver och en hel del andra giftiga metaller. Sprids sådana metaller, antingen i luft eller vatten, finns det fara för att allvarliga miljö- och hälsoproblem uppstår. År 1980 ansökte Boliden om patent för hantering

av det arsenikavfall som blivit kvar efter att malmer processats. Ansökan ledde aldrig till någon framgång och det finns än idag inte någon teknisk metod för att utvinna all arsenik (Svaromål, 2014).

År 1975 hade en samrådsgrupp bildats, som bestod av Boliden, Länsstyrelsen och Naturvårdsverket, vars syfte var att utreda vad man skulle göra av våtverksslammet (Stämningsansökan, 2013). Vid ett av samrådsgruppens möten år 1982 diskuterades olika alternativ för hur slammet skulle hanteras. Deponering skulle ha varit det billigaste alternativet men trots det valde Boliden avyttring (Svaromål, 2014). Detta ansågs vara det mest miljömässigt fördelaktiga alternativet eftersom det skulle leda till en upparbetning av materialet vilket skulle reducera de giftiga ämnena i avfallet.

4.1.3 BOLIDEN SÄLJER SITT AVFALL TILL DET CHILENSKA FÖRETAGET PROMEL

År 1983 fick en internationell agent kontakt med det chilenska företaget Promel och frågade dem om de ville ta emot Bolidens våtverksslam (Svaromål, 2014). Den vanliga avtalskonstruktionen vid överlåtelser av restprodukter, består av olika betalningsparametrar. I detta fall översteg upparbetningslönerna det pris som Promel skulle betala för det utvinningsbara materialet. Det ledde till att Boliden fick betala, istället för att få betalt, för att Promel skulle ta emot materialet. Boliden kom att betala ett arvode på 10 miljoner kronor, vilket mestadels bestod av transportkostnaden.

Advokaten Johan Öberg (2014) är tveksam till hur värdefulla de utvinningsbara ämnena var. Han menar att i och med att Boliden faktiskt betalade Promel så måste materialet mestadels ha varit avfall. *“Att dumpa sopor är ju något helt annat än att sälja värdefullt material”* (Öberg, 2014). Det blir då en betalning för en tjänst istället för en försäljning. Om det var en tjänst borde man ha kontrollerat tjänsten i efterhand. Öberg förklarar att det i detta fall handlar om att ett bolag som får pengar för att ta på sig ett problem och ett annat bolag som betalar för att bli av med ett problem.

Promel var ett gruv- och metallutvinningsföretag som låg i den chilenska staden Arica (Stämningsansökan, 2013). Enligt svaromålet var Chile vid den här tidpunkten en av världens ledande gruvnationer. Arica är en hamnstad som ligger i norra Chile och i början av 1980-talet bodde där 148 000 invånare. Området är blåsig och är ett av de torraste områdena i världen. I närheten av Promels anläggning låg det vid denna tidpunkt 59 bostäder. De politiska förhållandena i Chile, under den dåvarande diktaturen, var allmänt kända hos de flesta svenskar. Enligt Bolidens styrelseordförande Anders Ullberg (2014) hade

diktaturförhållandet ingen betydelse för Bolidens affär, utan valet av Chile berodde endast på att de hade kompetens i och med att de var världens största kopparproducent. Advokat Göran Starkebo (2014) tycker att det är bedrövligt att man skickade avfallet till en diktatur. Han menar att det ofta är korrumperade befattningshavare som tar emot pengarna och som själva inte drabbas av negativa konsekvenser. De som drabbas av negativa konsekvenser, i det här fallet avfallet, är istället invånarna som tyvärr inte kan försvara sig. En före detta arbetare på Promel säger *“Men ingen sa något. För på den tiden hade militären makten. Den som sa något... Man var ständigt rädd. Om man sa ifrån fick man sota för det”* (Blybarnen, 2009).

I februari 1984 reste Bolidens miljöchef Rolf Svedberg för första gången till Arica för att träffa Promels ledning och undersöka Promels förutsättningar att upparbeta våtverksslammet (Svaromålet, 2014). I dokumentären Blybarnen (2009) förklarar Svedberg varför han reste till Arica:

Ja alltså för jag kände att jag ville övertyga mig då och därmed också Boliden om att man kunde klara av att ta hand om det här, så att säga, och att företaget, så att säga, verkar veta vad de skulle ge sig in på.

Efter resan hade Svedberg fått ett intryck av att Promel var en seriös potentiell köpare, som hade möjlighet att processa Bolidens avfall (Svaromål, 2014). Promel hade betydande erfarenhet inom gruv- och metallindustrin och hade tidigare bedrivit bland annat utvinning av arsenik ur material från andra länder såsom Spanien och Bolivia. Av allt att döma tyckte Boliden att Promels anläggning var väl lämpad för att upparbeta det aktuella våtverksslammet. Dessutom diskuterades arbetsförhållandena vilka skulle ha motsvarat en nivå som förelåg i flertalet länder under den tiden.

Anders Ullberg (2014) säger att Boliden har en värdegrund gällande hur de vill uppföra sig. De vill då också att deras samarbetspartners har ungefär samma värdegrund. Ullberg menar att detta inte täcks in i ett avtal så därför finns det ett vidare ansvar. Det var därför de skickade över Svedberg till Chile för att försäkra sig om att företaget verkade bra. *”Man utgår normalt från att människor är rimligt hederliga i sin information och man utgår från att alla inte är skurkar så att säga ... men det skulle man kanske inte ha gjort”* (Ullberg, 2014). Ullberg säger att det inte är så lätt att genomskåda någon som ljuger och i detta fall blev Svedberg lurad. Johan Öberg (2014) tror att det övergripande syftet med att skicka Svedberg var att kontrollera att det fanns en mottagare, för att få ett ansikte på någon. Öberg anser att Svedberg litade på Promel utan att göra några vidare reflektioner.

Enligt stämningsansökan (2013) ansågs Promels anläggning inte alls vara lämplig för att motta och hantera Bolidens komplexa och giftiga avfall och särskilt inte i de dimensioner som Boliden kom att skeppa över. De ansåg även att Promel hade en historia av tveksamma arbetsmetoder. När advokaterna på Carat åkte till Arica, nu under 2000-talet, fick de reda på att Arica har en stor fiskeindustri (Starkebo, 2014; Öberg, 2014). Göran Starkebo (2014) berättade att de fick reda på att Promels anläggning hade använts som krabbkokare och detta hade man presenterat för Svedberg och sagt att det var deras upparbetningsanläggning.

Efter att kontakten hade inletts mellan Boliden och Promel bestämde parterna att Boliden skulle skicka över ett varuprov till Promel (Svaromål, 2014). I mars 1984 begärde Promel tillstånd av Aricas hälsomyndighet för att få importera provet. I sin ansökan skrev Promel att våtverksslammet inte var giftigt och att det inte kunde tas upp av människokroppen. Hälsomyndigheten begärde ett utlåtande från Institutet för allmän hälsa, som meddelade att materialet endast var giftigt om det inandas eller kommer i kontakt med hud. Under våren år 1984 skickade Boliden sedan över ett prov på våtverksslammet.

Den första skeppningen av våtverksslammet skedde i augusti år 1984 och dumpades på Promels anläggning i september (Stämningsansökan, 2013). I oktober samma år reste Svedberg till Arica en andra gång. Denna gång för att undersöka hur det hade gått med upparbetningen. Svedberg konstaterade att någon fullständig upparbetning inte hade skett, på grund av tekniska problem. Dagen efter att Svedberg kom tillbaka till Sverige fick han ett fax av Promel som bekräftade att upparbetningen var i full gång. I november 1984 skickade därför Boliden en andra leverans av våtverksslammet. I mars 1985 besökte även Bolidens forskningschef Arne Björnberg Promel (Svaromål, 2014). Den sista skeppningen ägde rum i juni år 1985 och i samband med detta gjordes även den sista betalningen från Boliden. Boliden ansåg att de hade fullföljt avtalet och därefter upphörde kontakten med Promel.

Promel ska omedelbart ha försökt att utvinna ädelmetaller såsom guld och silver ur våtverksslammet (Stämningsansökan, 2013). Då de inte nådde någon större framgång upphörde deras arbete med upparbetningen ganska snabbt. I stämningsansökan nämns det att det kan ha berott på att det dels var extremt svårt att ytterligare utvinna tungmetaller ur ett slam som redan var processat och dels på grund av att arbetarna i anläggningen blev väldigt sjuka. Enligt svaromålet (2014) hävdar Boliden att det sjunkande arsenikpriset under denna period var anledningen till att Promel inte fortsatte upparbetningen. Enligt Promel var deras anledning att bostäder hade börjat byggas i området, vilket förhindrade dem att fortsätta

bearbetningen. Avfallet blev därefter liggande på Promels anläggning i en hög som var 3 meter hög, 30 meter bred och 90 meter lång (Stämningsansökan, 2013). Avfallet torkade med tiden och blev till ett lättflyktigt damm. Promel byggde ett provisoriskt stängsel runt högen, men täckte däremot inte över den.

4.1.4 BOSTADSOMRÅDEN I NÄRA ANSLUTNING TILL PROMELS ANLÄGGNING

År 1985 byggdes ett bostadsområde i närheten av Promels anläggning (Stämningsansökan, 2013). I början av 1990-talet uppförde de chilenska myndigheterna ytterligare bostadsområden precis i närheten av det dumpade avfallet (Svaromål, 2014). I och med det togs Promels stängsel runt avfallshögen ner. Våtverksslammet användes, antagligen omedvetet om dess farliga karaktär, som byggmaterial till bostäderna (Stämningsansökan, 2013). År 1995 var hela området kring avfallshögen bebott. Barnen som växte upp i bostadsområdena lekte ofta i avfallshögen. Exempelvis åkte barnen rutschkana på högen och gjorde lerfigurer av slammet (Blybarnen, 2009). I en debattartikel i DN skriver Rolf Svedberg (2009):

Tanken att Promel skulle ta emot pengarna och lämna materialet i öppen dager föresvävade mig inte. Inte heller att chilenska myndigheter skulle låta uppföra ett bostadsområde i absolut närhet till det material vi exporterat. Det är alltså flera samverkande beslut, missgrepp och missförstånd som till slut lett till en omfattande katastrof.

I december 1996 började Aricas hälsovårdsmyndighet utreda möjligheterna att förflytta avfallet (Stämningsansökan, 2013). I oktober 1997 skickades prover från avfallet till analys. Det visade sig att proverna innehöll höga värden av bland annat arsenik, bly och kvicksilver. 1998 flyttades avfallshögen en bit bort, och täcktes med plast, jord och lera. Efter ett tag byggdes även en mur runt om.

Under åren 1997-1998 började människorna i Arica misstänka att den omfattande ohälsan som fanns i staden kunde bero på våtverksslammet (Stämningsansökan, 2013). Både barn och vuxna var drabbade av allvarliga hälsoproblem såsom cancer, värk i leder och skelett, missbildningar och missfall, vilka är typiska biverkningar av långvarig exponering mot just de metaller som fanns i våtverksslammet. I filmen Blybarnen (2009) berättar en liten flicka om sin sjuka bror *“På nätterna kan han inte sova för att han nästan kvävs. Och mamma måste vara vaken nästan hela tiden.”*

Från och med år 1998 och framåt har prover tagits på invånarna i Arica (Stämningsansökan, 2013). År 2000 lämnade ett antal skadelidande in en stämningsansökan mot Promel och Aricas hälsovårdsmyndighet. Promel hade dock inga tillgångar, så ersättning krävdes istället av Aricas hälsovårdsmyndighet. Aricas hälsovårdsmyndighet ålades år 2007 att betala 8 miljoner peso per person till 374 skadelidande. Nuvärdet av detta motsvarar de belopp som de nuvarande, 707 skadelidande personerna kräver av Boliden. Samtidigt ålade domstolen Promel att åtgärda miljöskadorna.

I februari 1998 publicerades artiklar för första gången i svensk media om miljökatastrofen i Arica (Svaromål, 2014). Detta var första gången Boliden fick höra om vad som hade hänt i Arica efter affären med Promel. Boliden beklagade det som hade inträffat men tog inte på sig något ansvar. Boliden erbjöd experthjälp, mot villkor som full kompensation i arvode, logi och flygbiljetter i Business Class (Stämningsansökan, 2013). Erbjudandet accepterades inte.

Anders Ullberg (2014) berättade att när Boliden fick reda på omständigheterna 1998 tyckte de inte riktigt att det var deras ansvar. Dock menar Ullberg att de skulle ha varit mer stöttande och sända dit folk för att visa att de var ett seriöst företag. Det gjorde Boliden dock inte vilket han tycker var fel. Henrik Östberg (2014), hållbarhetsansvarig på Boliden, håller med och säger att det inte var så bra att till exempel kräva flygbiljetter i Business Class. Han säger att den etiska kompassen hos de dåvarande ansvariga personerna kanske inte riktigt var inställd i rätt riktning.

Från år 2009 och framåt så har mer omfattande hälsoundersökningar gjorts på invånare i Arica (Stämningsansökan, 2013). Hos 707 personer har höga arsenikvärden identifierats i urintester och det är dessa 707 privatpersoner som stämmer Boliden. Detta var uppkomsten till att filmen Blybarnen släpptes år 2009 och det var då fallet om de drabbade i Chile fick stor medial uppmärksamhet i Sverige. Boliden insåg detta och det var först då som Anders Ullberg informerades om saken (Ullberg, 2014). År 1998 när det kom till Bolidens vetenskap ansågs det nämligen inte vara en så stor sak.

4.1.5 STÄMNINGSANSÖKAN

De skadelidande yrkar skadestånd på grund av att Boliden har agerat vårdslöst (Stämningsansökan, 2013). De påstår att Boliden visste om att avfallet var farligt och giftigt samt att de var medvetna om de kommande skärpningarna av lagarna. Vidare anser de att Boliden var medvetna om platsens olämplighet, i och med det torra klimatet, samt att tillståndet på importen hade beviljats på felaktiga grunder. Boliden visste att våtverksslammet

saknade kommersiellt värde, eftersom Boliden betalade för en tjänst, som de dessutom underlät att följa upp. De hävdar att Boliden hade vetskap om att Promel inte hade förmåga att upparbeta materialet, i och med att Boliden själva hade ansökt om patent på upparbetningen år 1980.

4.1.6 SVAROMÅLET

Boliden bestrider samtliga yrkanden i stämningsansökan (Svaromål, 2014). De anser inte att de har agerat vårdslöst i samband med exporten till Promel samt att det inte heller föreligger adekvat kausalitet mellan skadorna och Bolidens agerande.

Boliden har inte agerat vårdslöst eftersom de efter omfattande analyser och överväganden kom fram till att avyttring var det mest miljövänliga alternativet (Svaromål, 2014). Boliden poängterar att Promel, i sin tur, hade för avsikt att efter att ha bearbetat våtverksslammet sälja det vidare som restprodukt. Hade Promel gjort detta skulle området i Arica aldrig ha utsatts för miljö- och hälsorisker. Att Promel aldrig kom att upparbeta materialet var inte någonting som Boliden hade kunnat förutse. Det är således inte Bolidens ansvar, utan ansvaret vilar istället på Promel och de lokala myndigheterna i Chile. Detta har också bekräftats av den chilenska högsta domstolen, eftersom de lokala hälsomyndigheterna fick utge ersättning till vissa skadelidande. Enligt Boliden är det medicinskt omöjligt att de arsenikhalter som påvisats i mätningar 2009-2011 kan härröra från det som var Bolidens material, eftersom materialet flyttades upp i bergen och täcktes över 1999. Dessutom drev Promel en arsenikfabrik. De producerade stora mängder arsenik under början på 1980-talet och att då hävda att arseniklämningar i marken enbart skulle härröra från Boliden-materialet är orimligt. Det kan därför inte uteslutas att privatpersonernas förhöjda arsenikvärden härstammar ifrån bearbetningen av andra mineralprodukter än våtverksslammet.

4.2 BOLIDEN OCH ANSVARSFRÅGAN IDAG

4.2.1 BOLIDEN IDAG

Enligt Anders Ullberg (2014) är det en del av gruvverksamheten att man får farliga och giftiga biprodukter. Helena Larson (2014) berättar att Boliden, i en jämförelse med andra gruvbolag, har ett av de bästa förhållningssätten om man ser ur miljö och säkerhet. Enligt både Henrik Östberg (2014) och Helena Larson (2014) är Boliden dock i en bransch då det är svårt att ha ett helt blankt trackrecord, och speciellt under en 90-årig historia. Larson förtydligar och säger att det inte betyder att Swedbank Robur tycker att det är okej utan de ställer snarare högre krav på Boliden än företag i andra branscher.

Helena Larson (2014) förklarar att när detta uppdagades så ville Swedbank Robur att Boliden skulle utveckla ett system för att säkerställa att liknande saker inte skulle hända igen. Under tiden sålde Swedbank Robur sitt innehav i Boliden, men Larson berättade att Boliden numera uppfyller deras krav igen och således har de köpt tillbaka aktierna. Susanne Sweet (2014) förklarar varför det är farligt om investerare börjar lämna företag: *”Och det är klart att då kan det vara andra investerare som börjar dra öronen åt sig om någon gör det. Och då har de helt plötsligt inte aktiemarknaden som ett medel om de behöver mer kapital. Så det kan ju bli rätt allvarligt.”*

Enligt Henrik Östberg (2014) gör man inte längre denna typ av avtal. Numera säkerställer Boliden att materialet har upparbetats innan betalning sker. Han menar därför att detta inte kommer att kunna hända igen. Anders Ullberg (2014) tror att Boliden skulle kunna göra en liknande affär idag men att de skulle vara noggrannare i uppföljningen *”Men det där är lätt, när man har facit så har man alla sanningar.”*

Anders Ullberg (2014) tillägger att Boliden måste anses vara en anständig medborgare. Han menar att Boliden inte kan leva med att betraktas som skurkar eftersom det på sikt kommer att påverka bolaget. De måste anses vara en seriös motpart, för att överhuvudtaget kunna vara verksamma, annars kommer de varken att kunna attrahera duktiga medarbetare eller investerare.

Göran Starkebo (2014) säger att han är chockad över diskrepansen som han uppfattar råder mellan hur Boliden marknadsför sig och hur de faktiskt agerar. Han tycker inte att det är tillräckligt att skriva om CSR i sin årsredovisning, utan tycker att det krävs att man manifesterar det i praktisk handling i företagskulturen så att det genomsyrar hela verksamheten. Johan Öberg (2014) kommenterar följande: *”Jag tror att det finns, i och för sig, en skillnad mellan fotfolket, om jag får kalla det så, som säkert har genuint intresse av det här med återvinning och så å ena sidan och styrelsefolket å andra sidan.”*

4.2.2 ANSVARSFRÅGAN IDAG

Rolf Svedberg (2009) skriver i sin debattartikel att sedan han fick kännedom om dessa konsekvenser cirka tio år tidigare har han funderat mycket på sitt ansvar för det som har hänt. Han är medveten om att utan hans rekommendation 1984 så hade skadan aldrig skett. Han menar dock att han tog frågan på allvar och att han inte begått något tydligt fel. Svedberg säger att de skaffade alla tillstånd som krävdes och att affären genomfördes i enlighet med den tidens regelverk. Myndigheterna i både Sverige och Chile gav sitt godkännande innan den

blev av. Ändå blev det fel menar han och eftersom Boliden tog detta beslut så har de ett ansvar. Han tillägger att även svenska staten och Naturvårdsverket, som gav sitt godkännande, bör göra ett åtagande för att bistå de drabbade i Chile. *“Ett juridiskt tvingande ansvar för Boliden och den svenska staten existerar inte så vitt jag vet. Ändå bör ansvaret tas. Det är det enda mänskligt och moraliskt rätta”* (Svedberg, 2009).

Enligt Erik Nerep (2014) är rättsläget och frågorna kring preskription väldigt svåra. *”Jag kan inte sitta här och svära och säga 100 % vad som gäller, men jag har väldigt svårt att tro att man kan dra en tioårig gräns bara sådär och säga allt som hände dessförinnan, så fort skadan uppkom, så fort minsta skada uppkom, så är det preskriberat. Jag tror inte på det.”*

Anders Ullberg (2014) säger att han har svårt att förstå Bolidens ansvar ur en juridisk mening. De hade enligt honom gjort rimliga åtgärder även fast de alltid hade kunnat vara bättre. Promel var ett seriöst företag som hade funnits på marknaden länge och Boliden hade involverat både de svenska och chilenska myndigheterna för att säkerställa att inga fel begicks. Han anser att fotfelen ligger dels hos Promel som inte uppfyllde sitt åtagande och dels hos de chilenska myndigheterna som byggt bostäder på en olämplig plats. Där anser Ullberg att ansvaret ligger.

Henrik Östberg (2014) håller med och säger att i och med att frågan redan har varit hanterad i Chiles högsta domstol och det tidigare har betalats ut skadestånd så anser han inte att Boliden har något ansvar. Han tycker att det som har hänt är bedrövligt men att Boliden trots det inte har ett moraliskt ansvar i frågan. Han menar att det inte går att separera juridiken från den moraliska frågan, de överlappar varandra. Om Boliden inte har något juridiskt ansvar kan de heller inte ha något moraliskt ansvar. Ibland, tillägger han, finns det dock situationer där juridiken och moralen inte går hand i hand. Den allmänna opinionen kan ha synpunkter på hur en domstol har dömt i till exempel våldtäktsfall. Där menar han att juridiken inte räcker till. Därför finns det en morallaspekt som inte täcks in av juridiken.

Henrik Östberg (2014) tillägger att om Boliden hade vetat om att de hade sålt till ett olämpligt bolag så hade de haft ett moraliskt ansvar och eventuellt även ett juridiskt ansvar. Östberg förklarar och exemplifierar att det är oklart hur långt ett produktionsansvar sträcker sig. Han menar att om Boliden säljer ett material till en trader så kan de aldrig få en garanti på var materialet kommer att säljas. Han förklarar att om Boliden skulle vara medvetna om att tradern säljer till ett företag med dåligt trackrecord eller till ett land med en suspekt diktatur

skulle Boliden ha ett moraliskt ansvar och det skulle till och med kunna gränsa till ett juridiskt ansvar.

Göran Starkebo (2014) menar att man kan uppfylla ett avtal till punkt och pricka enligt lag men att det fortfarande kan vara oetiskt. *“Nazi-Tyskland gick enligt regelverket, men vad tycker vi om det de gjorde egentligen?”*. Erik Nerep (2014) tycker att det är självklart att Boliden har ett moraliskt ansvar. Han menar att om reglerna på den tiden var otillräckliga så finns det ett starkt moraliskt ansvar och han är övertygad om att majoriteten av omgivningen känner likadant. Nerep tror dock att det kan komma nya skadeståndsanspråk om Boliden tar på sig ansvaret för detta. *”Det man är rädd för är att det här är bara början. Och det kanske är så”*.

Fallet har upprört väldigt många och det är många som är intresserade och följer fallets utveckling (Starkebo, 2014; Öberg, 2014). Henrik Östberg (2014) säger att han förstår att den allmänna opinionen kanske tycker att Boliden har ett moraliskt ansvar. De får höra att ett material har skadat barn och att det var Bolidens material en gång i tiden. Problemet för Boliden, menar han, är att om de skulle vika sig för den allmänna opinionen så skulle de hamna i ett läge där hela branschen skulle riskera att få betala enormt mycket pengar för gamla synder. Saker som inte ansågs vara synder för 30 år sedan kan betraktas som synder idag. Om man då tillämpar dagens regelverk och dagens moralsyn på dåtid får det väldigt stora konsekvenser. Det är det frågan handlar om menar han och inte så mycket om 90 miljoner kronor. Det är en liten summa med tanke på att Boliden idag har en omsättning på 40 miljarder kronor.

Anders Ullberg (2014) håller med. Om Boliden skulle ta på sig ett ansvar här skulle det vara lite som att öppna en dammlucka. Det skulle bli ett prejudikat för hur de kommer att agera i framtida situationer. Ullberg betonar att Boliden måste hålla en särskild nivå för att de ska uppfattas som ett anständigt företag för att kunna driva verksamheten på lång sikt. CSR är ett bra ramverk för detta. Bolagets syfte är dock att överleva långsiktigt, inte att maximera CSR.

Även Susanne Sweet (2014) säger att oavsett om Boliden vinner eller inte så kan det fortfarande komma nya fall. Hon tror att Boliden säkert har en lång rad av människor som ställer sig i kö för att stämma *”så att det gäller ju att vara lite fiffig här i sådana fall om man gör en lösning som man ser ändå är hållbar för dem ekonomiskt och konsekvensmässigt”* (Sweet, 2014). Hon säger att detta fall helt klart är en belastning för Boliden och att det har

sina konsekvenser. Det leder till att det finns en osäkerhet kring företaget som en partner och att företaget blir mindre attraktivt som arbetsgivare. Sweet tillägger också att om det finns klara kopplingar till någonting man har gjort så finns det ett moraliskt ansvar. Hon tycker att det vore enklare om det fanns tydligare regler i lagstiftningen. I en artikel i Miljöaktuellt förklarar Sweet sin syn på Bolidens ansvar:

Det som återstår att svara på är om Boliden har ett moraliskt ansvar eller inte, för det finns inget rättsligt ansvar att mota in dem i. Jag tycker att bolaget i alla fall ska överväga att hjälpa de som drabbats av det giftiga gruvavfallet och inte kategoriskt avsäga sig allt ansvar på en gång. (Klefbom, 2009)

Helena Larson (2014) säger att det ändå finns ett moraliskt ansvar eftersom det trots allt är människor som har tagit skada och det inte finns någon lösning. Hon förstår dock att det kan vara svårt för Boliden att ta på sig det ansvaret för att det antagligen skulle öppna upp för processer som aldrig skulle få ett slut. Det är som sagt svårt att fastställa att individerna har blivit skadade av just Bolidens avfall. Hon skulle ändå vilja se att Boliden ser till att en lösning kommer på plats, inte nödvändigtvis i form av ekonomisk ersättning, utan alternativt att de jobbar för att få de chilenska myndigheterna att ta ansvar eller något liknande. I dokumentären Blybarnen (2009) förklarar regissören Lars Edman för ett av de skadelidande barnen sin syn på Bolidens ansvar:

Jag tycker att mitt land har ett ansvar i det här. Företaget har ju jättemycket pengar. De borde kunna skicka sina experter hit till Chile utan att ta betalt för det utan att det kostar något för Arica eller för er som bor här. De borde undersöka barnen, dig till exempel, för att ta reda på varför du har ont i höfterna och benen.

Susanne Sweet (2014) säger att en fördel med om Boliden skulle ta på sig ett ansvar skulle vara att företag generellt och Boliden specifikt skulle få mer förtroende. Även journalisten Nils-Olof Ollevik (2013), på SvD, argumenterar i sin artikel: "90 miljoner är för Boliden ingen stor summa och skulle det återställa förtroendet för företaget vore det rent av billigt". Ollevik förklarar att inga pengar i världen kan ersätta individernas lidande men det skulle kunna underlätta livet för dem. Boliden skulle också kunna se till att området kring bostäderna sanerades. Han menar att trots att de rent juridiskt kan skjuta över ansvaret på konkursade Promel så har Boliden faktiskt ett moraliskt ansvar.

Göran Starkebo (2014) delar med sig av sin syn på skadeståndet:

Det är lite mer än 100 000 kronor per drabbad, det är inga stora pengar, men för de här fattiga människorna så innebär det att de får exempelvis en möjlighet att flytta från det där området ... Upprättelse naturligtvis också i en viss mån. Men det skulle betyda mycket för att påverka deras vardag i en positiv riktning ... Sen förstår jag att om att man är rädd för att det är trångt mellan liken i garderoben, då är man kanske inte så snabb på att vilja ta det där ansvaret, det har jag förståelse för. Men det är ändå ett företag som gör några miljarder i vinst, bland annat på de här stackars barnens bekostnad.

Enligt Susanne Sweet (Klefbom, 2009) bör även andra stora internationella företag titta om det finns några lik i garderoben. De bör ta reda på vad företagen har smutsat ner historiskt sett, så de är beredda och har en plan för hur man vill agera om liknande olyckor uppdagas på andra platser.

Anders Ullberg (2014) påpekar att synen på de frågor som berör Boliden idag är annorlunda i jämförelse med för 30 år sedan. När man tar ställning till sådana frågor måste man tänka på hur det såg ut då med de regelverk och värderingar som fanns då. Vidare poängterar han att det blir svårare om frågorna sträcker sig över en lång tid tillbaka, som i detta fall 30 år. Han förklarar att det är svårt att hantera risker som är väldigt gamla; det kan vara svårt att förstå besluten idag, det kanske inte finns någon kunskap kvar om detta samt att människorna som fattade besluten kanske inte finns kvar.

I juridiska sammanhang finns det alltid ett slut på ansvaret på grund av preskriptionstiden (Ullberg, 2014). Däremot finns det ingen uttalad tidpunkt när ett moraliskt ansvar anses ta slut, men Ullberg menar att det ändå måste ta slut någonstans. Han tycker att det vore lämpligt om den tidpunkten sammanfaller med den juridiska tidpunkten. Även Henrik Östberg (2014) säger att det inte finns något givet svar på hur långt ett ansvar sträcker sig.

Helena Larson (2014) intygar, i enlighet med Anders Ullberg (2014) och Henrik Östberg (2014), att det man förväntar sig av ett bolag idag är enormt mycket mer än vad man gjorde år 1984. Hon tillägger att mycket har hänt i vad man kallar för bolagets ansvar och hur långt det sträcker sig idag. Enligt henne så tyckte Swedbank Robur att det Boliden gjorde år 1984 var okej då vilket de aldrig skulle tycka idag. Hon tycker dock att man måste sätta det i perspektiv, man kan inte förvänta sig att bolagen för 30 år sedan skulle agera efter de regler

som finns idag och retroaktivt döma dem för något som inte gällde då. Hon tycker att man ska döma det utifrån de förutsättningarna som rådde då och att man ska lösa problemet på bästa möjliga sätt utifrån ens förutsättningar idag.

Johan Öberg (2014) ställer en öppen fråga riktad mot Boliden:

Ska vi göra någon skillnad bara för att det har att göra med en tidshorisont? Så upplever ju inte chilensarna det här, som precis har fått information om att de har väldigt höga arsenikvärden, vilket vi verkligen inte vill att våra barn ska ha. Ska vi då från Boliden säga att nu tycker vi att det har gått så lång tid så nu spelar det väl ingen roll. Är det en rimlig moralisk utgångspunkt om man vill ha ett CSR-tänk?

Susanne Sweet (Klefbom, 2009) uttrycker:

Dagens CSR-krav väger in att ansvar tas i produktionsledet och skulle en sådan förseelse inträffa idag, och det händer ju att svenska företag säljer avfall till länder med osäker hantering, skulle Boliden definitivt ha ställts till svars. Det är jag övertygad om.

Sweet (2014) tillägger att vi idag har så pass stora utmaningar i samhället att hon tycker att det är självklart att man kan kräva att företag ska kliva fram och ta ansvar. Hon menar att företagen är en del av vårt ekonomiska kretslopp. Företagen utnyttjar jordens resurser för att producera varor och tjänster och i och med att det ska göras så effektivt som möjligt hamnar produktionen i länder där arbetsvillkoren och säkerheten är sämre. Det finns så många saker som företagen medverkar till som konsumenterna kanske inte vill. I dagens transparenta värld kan konsumenterna följa online vad som sker i andra delar av världen och blir således mer medvetna om konsekvenser långt borta. Enligt Sweet har världen på så sätt blivit mindre och därför tycker hon inte att det är så konstigt att kraven på ansvarstagande har vuxit.

Helena Larson (2014) anser vidare att ett ansvars omfattning beror på vem som är drabbad. Som i detta fall, där privatpersoner i Chile är drabbade och där det inte finns några pålitliga sociala skyddsnät, ställs det högre förväntningar på bolag. Hade detta hänt i Sverige, vilket hon menar inte är så troligt, så vet vi att det hade funnits ett skyddsnät som skulle rätta till det. Larson säger att det blir allt viktigare för företag att göra rätt från början, så att företag inte hamnar i sådana här situationer.

5. ANALYS

I detta avsnitt diskuteras och tolkas det empiriska materialet med utgångspunkt i de teorier som tagits upp under teoriavsnittet för att diskutera ansvarsfrågan i "Aricafallet". Avsnittet är strukturerat utefter vår fyrfältsmodell. Inledningsvis redogör vi för ansvarsfrågan när beslutet togs, därefter redogör vi för ansvarsfrågan efter att skandalen har uppdagats och sedan diskuteras det "etiska gap" som uppstått. Slutligen ges en sammanfattande analys av vad "Aricafallet" har bidragit med till att besvara vår frågeställning.

5.1 KRAVET PÅ ANSVAR NÄR BESLUTET TOGS

5.1.1 HIERARKISKT ANSVAR

Boliden anser att de följde de lagar och regleringar som fanns när de tog beslutet att skicka över våtverksslammet till det chilenska företaget Promel. Boliden ansågs således ha uppfyllt kravet på hierarkiskt ansvar som fanns då. Ansvarets omfattning kan dock inte anses ha varit särskilt stort då det var mindre restriktiva lagar i Chile än i jämförelse med Sverige.

I svaromålet anger Boliden att avyttring var det mest miljövänliga alternativet. Vi anser att det onekligen var det mest miljövänliga alternativet för Boliden ur den aspekten att de blev av med sina giftiga restprodukter från Sverige. Frågan är dock om Boliden hade tagit hänsyn till risken att Promel aldrig skulle upparbeta materialet. Det borde inte ha varit självklart att Promel felfritt skulle kunna ta sig an Bolidens material, med tanke på att det inte fanns någon optimal upparbetningsmetod. Kanske fokuserade Boliden alltför mycket på att få till en snabb affär för att bli av med sina giftiga restprodukter och således kunna redovisa ett hyfsat resultat inför aktieägarna istället för att satsa på en mer långsiktig strategi som tog hänsyn till fler aspekter. En tänkbar förklaring till Bolidens agerande kan vara att intressentteorin inte hade fått något genomslag än, utan vid denna tidpunkt dominerades synen på bolagsstyrning av agentteorin där ekonomiska intressen skulle maximeras.

5.1.2 SOCIALT ANSVAR

Innan affären ägde rum skickade Boliden över medarbetare till Chile i syfte att inleda någon typ av relation med dem de gjorde affärer med, vilket tyder på socialt ansvarstagande. Det är dock svårt att få en korrekt och övergripande bild av några som är verksamma i ett annat land, där ett distanserat avstånd gör det svårt att upprätthålla och underhålla relationer. Den lojalitet som kan uppstå i nära relationer uppstod aldrig mellan Boliden och Promel, utan deras tillfälliga kontakt upphörde när sista betalningen hade skett.

Man kan eventuellt ifrågasätta Bolidens sociala ansvarstagande i och med att de gjorde en affär med ett företag som vid tidpunkten låg i en diktatur där det inte fanns några vidare sociala skyddsnät. Precis som Göran Starkebo (2014) var inne på är det inte ovanligt att det fanns korrumperade befattningshavare i diktaturer som var mer intresserade av att komma över pengar för eget bruk än att göra nytta för samhällets bästa. Ytterligare en anledning att ifrågasätta Bolidens sociala ansvar, gällande beslutet att skicka restprodukterna till Chile, är att Boliden borde ha känt till att lagar om sådana transaktioner höll på att skärpas.

Eftersom affären med Promel ansågs ligga inom Bolidens vardagliga verksamhet är det rimligt att anta att affären inte fick någon stor medial uppmärksamhet i Sverige. Allmänheten i Sverige kände således troligtvis inte till Bolidens affär med Promel och ställde därmed inte heller några vidare krav på socialt ansvar. Vid denna tidpunkt var således kravet på socialt ansvar mindre än kravet på hierarkiskt ansvar.

5.2 KRAVET PÅ ANSVAR IDAG EFTER ATT SKANDALEN HAR UPPDAGATS

5.2.1 *HIERARKISKT ANSVAR*

Beträffande "Aricafallet" så är det juridiska, och således det hierarkiska ansvaret, ännu inte utrett eftersom fallet ska börja avgöras i rättegång senare i sommar. De juridiska frågorna handlar bland annat om vårdslöshet, kausalitet och preskription och utfallet kring detta är oklart idag. Ur ett ekonomiskt perspektiv vill aktieägarna troligtvis inte att Boliden ska dömas och tvingas till att betala skadestånd. Andra intressenter hoppas antagligen att det ska föreligga ett juridiskt ansvar för Boliden och om det inte gör det så anser de att Boliden ska ta ansvar ändå.

5.2.2 *SOCIALT ANSVAR*

Utifrån ett socialt perspektiv måste ett företag ta hänsyn till mer än hierarkiskt ansvar. Detta blir tydligt i "Aricafallet" där Boliden anser att de har uppfyllt de juridiska bitarna i den här affären, men då det ändå finns människor som är skadade och ansvar krävs. I och med att det har uppdagats en skandal som ingen tar fullständigt juridiskt ansvar för, så har kravet på socialt ansvar vuxit med tiden. Krav på ansvar ställs utifrån de värderingar och normer som samhället har idag, vilka är mycket mer omfattande idag i jämförelse med när beslutet togs. Exempelvis är CSR och hållbarhetsredovisningar något som företag idag förväntas arbeta med för att anses vara legitima företag på marknaden.

Som Roberts (1991) nämner kommer socialt ansvar alltid att vara begränsat till lokala sammanhang, där det finns möjlighet till samtal, förståelse och lojalitet. Skulle en sådan här skandal uppstå här i Sverige hade kravet på socialt ansvar säkert varit avgörande för företagets framtid om det vill betraktas som ett hållbart värdeskapande företag. Men i det aktuella fallet, då de skadelidande finns i Chile, blir det enklare för Boliden att fransäga sig ansvaret genom att skylla på avståndet och omedvetenheten. På grund av avståndet saknas förståelse och lojalitet till de skadelidande. Detta överensstämmer med Roberts (1991) teorier som i detta sammanhang hade inneburit att om Boliden personligen hade mött de mest utsatta, hade de säkert blivit mer känslomässigt involverade och därmed känt ett mer personligt ansvar till att hitta en lösning. Ett sådant beteende kunde igenkännas hos Rolf Svedberg efter hans återbesök i Chile i samband med att dokumentären Blybarnen spelades in. Svedberg fick personligen träffa många av de skadade barnen, vilket ledde till att han blev väldigt berörd och kände sig delaktig i det som hade inträffat. Idag ser Svedberg det som en självklarhet att Boliden ska ta ett socialt ansvar och se till att en lösning kommer på plats.

Även advokaterna blev mycket berörda av att besöka de skadelidande i Chile. Som Johan Öberg poängterar kan det, ur ett socialt perspektiv, vara omoraliskt av Boliden att göra skillnad på ansvar i tid och rum. Om det hade gällt våra egna barn här i Sverige skulle vi genast försöka göra någonting och inte bry oss om att problemet avsåg ett beslut som togs för länge sedan. På grund av media och internet har många personer i Sverige idag blivit berörda av "Aricafallet", vilket har lett till att omgivningen i Sverige nu ställer krav på att Boliden ska ta ansvar.

5.3 DET ETISKA GAPET

När ett juridiskt ansvar inte täcker ett problem, ökar kravet på socialt ansvarstagande från omgivningen. I "Aricafallet" där det finns många skadelidande och där det inte finns några vidare sociala skyddsnät, är kravet på socialt ansvar stort. När kravet på socialt ansvar överstiger kravet på hierarkiskt ansvar idag, skapas ett etiskt gap mellan vad Boliden vill ta på sig för ansvar och vad de skadelidande och övriga omgivningen kräver att de ska ta på sig. Den chilenska staten har delvis tagit ansvar men vill att Boliden ska komplettera det. Så länge det finns ett problem kommer omgivningen att kräva att detta etiska gap ska täckas, antingen av Boliden eller staten.

Boliden dras mellan olika konkurrerande formella och informella krav. De formella kraven kommer ifrån aktieägarna i form av att Boliden ska presentera bra siffror i redovisningen

medan de informella kraven kommer ifrån de skadade och den berörda allmänheten. Strävan efter att redovisa bra siffror hos Boliden kan då riskera att gå ut över miljöförstörelser och skadelidande personer i Chile. Om Boliden skulle ta på sig ett ansvar skulle det funktionella ansvaret, att prioritera aktieägarna, försummas i och med att de betalar skadeståndet. Det har således uppstått en splittring hos Boliden mellan hierarkiska och sociala krav på ansvar.

Enligt ”*The Limits of Accountability*” behöver det inte vara oetiskt av Boliden att inte ta på sig ett ansvar. Enligt Messners (2009) teorier kan det vara en reaktion av att det blivit en etisk börda för Boliden på grund av de tre begränsningarna. För det första är det idag 30 år sedan beslutet togs att skicka våtverksslammet till Chile. Det innebär att de människor som tog beslutet sannolikt inte jobbar kvar på Boliden. Det kan därför vara svårt att förstå varför beslutet togs och kunna stå för något som gjordes för länge sedan av andra personer. Boliden säger dock att beslutet togs efter omfattande analyser och överväganden. Oavsett om beslutet togs utefter en matematisk uträkning eller på intuition från bolagets sida så går beslutet inte att rättfärdiga idag. Omgivningen ställer ändå krav på att Boliden ska stå till svars och att problemet ska lösas. Enligt Messners (2009) teorier kan det leda till en etisk börda för Boliden, som anser att de rationellt sett inte har något ansvar i detta fall. Boliden poängterar dessutom att det inte finns något bevisat kausalitetssamband mellan deras restprodukter och de skadelidande personerna. Denna oklarhet, tillsammans med att de anser att det inte har varit vårdslösa, är Bolidens främsta argument i svaromålet och anledningen till att Boliden inte vill ta på sig något ansvar.

För det andra har Boliden i det aktuella fallet pålagts ett ansvar på grund av att de skadelidande och omgivningen nu kräver ansvar. Kravet på ansvar är därför helt beroende av om och vad berörda parter efterfrågar. Enligt Anders Ullberg är detta kravet på ansvar för stort och orimligt eftersom Bolidens verksamhet inte är en bidragsorganisation. I enlighet med Messners (2009) teorier kan kravens omfattning skapa en etisk börda och i Bolidens fall är det svårt att leva upp till alla krav som finns idag. Idag förväntar sig omgivningen mycket mer av företag än för 30 år sedan gällande miljö- och socialt ansvar. Med dagens värderingar och krav kan det vara svårt för omgivningen att förstå hur beslutet kunde tas då. Detta kan förklara varför Boliden säger att man istället måste ta hänsyn till de regelverk och värderingar som existerade då och inte retroaktivt döma dem för något som skedde i en helt annan kontext. De intervjuade belyser också att om Boliden tar på sig ansvaret i detta fall, finns det en risk att fler och mer omfattande krav på ansvar börjar ställas även i andra fall, vilket skulle

kunna leda till en etisk börda för hela branschen. Detta kan vara en anledning till att Boliden försöker fransäga sig ansvaret genom att hålla ett distanserat avstånd till de skadelidande.

För det tredje har samhället runt omkring Boliden skapat de krav som Boliden förväntas leva upp till. I och med att fler har fått kännedom om fallet har både intressenterna ökat och nya krav har uppkommit. Intressenter har olika krav och förväntningar. De skadelidande och omgivningen vill att Boliden ska ta ansvar medan gruvbranschen och aktieägarna sannolikt inte vill att Boliden ska ta ansvar. Eftersom Bolidens kapital kommer ifrån externa investerare, till skillnad från familjeägda företag, är Boliden väldigt beroende av dem och deras åsikter. Därför kan det vara svårt för Boliden att ta på sig ett ansvar eftersom de säkerligen kommer få en del ifrågasättning av sina aktieägare. Det uppstår då, enligt Messners (2009) teorier, en etisk börda för Boliden eftersom de konfronteras med olika krav och inte vet hur dem ska prioriteras. I sin beslutsfattning måste Boliden tänka på vilka som påverkas av deras beslut, dels då men också indirekt någon annanstans i en annan tid. Det blir därför en för stor utmaning att beakta alla intressenters legitima anspråk i beslutsfattandet.

5.4 SAMMANFATTANDE ANALYS

I "Aricafallet", som berör ett beslut som togs för 30 år sedan och som senare kom att få allvarliga konsekvenser för ett annat land, har omgivningens krav på ansvar förändrats med tiden. När beslutet togs ansågs Boliden ha tagit ett hierarkiskt ansvar i och med att de gjort en juridiskt giltig affär som inte ifrågasattes av aktieägarna. Det är rimligt att anta att Bolidens affär inte fick mycket uppmärksamhet eftersom den ansågs ligga inom Bolidens vardagliga verksamhet samt att varken global media eller internet hade slagit igenom vid den tidpunkten än. Det ställdes således inga vidare krav på socialt ansvar.

När skandalen i Chile uppdagades i svensk media, flera årtionden efter att affären ägt rum, förändrades synen på Bolidens ansvar. Det juridiska ansvaret är idag antingen oförändrat eller obefintligt på grund av att en eventuell preskriptionsfrist har infriats. Men då det finns en massa skadelidande personer, ställs ändå krav på ansvarstagande. Eftersom vi har fler normer och värderingar idag gällande socialt ansvar än i jämförelse med när beslutet togs, har kravet på ansvar ökat med tiden. Boliden anser att eftersom de inte har något juridiskt ansvar kan de därmed inte heller ta på sig något moraliskt ansvar. Enligt vår teori, tar Boliden varken ett hierarkiskt eller socialt ansvar och således uppstår det ett etiskt gap mellan det ansvar som Boliden faktiskt tar och de förväntningar som omgivningen har på Bolidens ansvarstagande.

Boliden försöker hålla ett distanserat avstånd till ansvarsfrågan. En anledning kan vara att eftersom fallet sträcker sig över ett långt tidsspänn är det svårt att bevisa tydliga kausalitetssamband. De anser också att det är orimligt att retroaktivt döma dem utifrån dagens värderingar och normer som är betydligt mer omfattande idag. Skulle Boliden ta på sig ett ansvar skulle det således kunna leda till att en dammlucka öppnades för hela branschen och att fler och mer omfattande krav på företag skulle ställas. Bolidens olika intressenter har dessutom olika krav, vilket gör det omöjligt för företaget att tillfredsställa alla. Men oavsett ovanstående begränsningar, så kommer kravet på ansvar fortfarande att finnas fram till dess att man hittar en lösning för de skadelidande. De skadelidande har nyligen fått reda på att de troligen blivit sjuka av Bolidens våtverksslam. Omgivningen ställer krav på att Boliden ska ta ansvar och tycker således inte att de ska slippa ifrån ett ansvar på grund av *tidshorisonten*.

Gällande *rumsdimensionen* har det blivit tydligt att ju närmare relation man har till de skadelidande, desto mer berörd blir man och desto mer krav på ansvar är man angelägen att ställa. Boliden har dock valt att hålla ett distanserat avstånd till de skadelidande. Hade den här affären inträffat i Sverige, tror vi aldrig att det hade blivit en sådan skandal. Boliden hade då inte kunnat anses vara omedvetna om vad som hade inträffat. I Sverige skulle det troligtvis aldrig uppstå ett etiskt gap mellan omgivningens förväntningar och Bolidens faktiska ansvarstagande. I Sverige finns det mycket större transparens och granskning av företags verksamheter, som mycket tidigare skulle ha identifierat ett problem som företaget snabbt hade fått åtgärda. Dessutom har vi mycket mer omfattande sociala skyddsnät i Sverige som bidrar till att hitta lösningar till problem så att det aldrig ska behöva uppstå etiska gap och skandaler. I ”Aricafallet” är det privatpersoner i Chile som är drabbade och där finns det inte några pålitliga sociala skyddsnät. I ett sådant fall ställs det högre förväntningar på företag eftersom man inte kan förvänta sig några åtgärder från det andra landets stat. Omgivningens krav på att Boliden ska ta ansvar ökar på grund av Chiles dåliga skyddsnät men begränsas på grund av avståndet mellan de skadelidande och de som ställer krav i Sverige.

6. AVSLUTNING

Syftet med vår uppsats har varit att undersöka omfattningen på omgivningens krav på ett företags ansvar i tid och rum, genom att applicera forskningsområdet på ett praktiskt fall. Utifrån vår analys har vi dragit slutsatser om att omgivningens krav skiljer sig åt i tid och rum, det vill säga kravet på ansvar beror på var och när en händelse har inträffat. Sedan diskuterar vi uppsatsens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Avslutningsvis ger vi förslag på framtida forskning.

6.1 SLUTSATSER

Ett etiskt ansvarstagande är ett typ av kontinuum, utsträckt över tid och rum där spänningar och dilemman kan uppstå. Detta gör att det blir svårt att avgöra var ansvarstagandets exakta gränser går. Det finns inget konkret eller direkt givet svar på vår frågeställning. När det gäller *tid* tar kravet på ett hierarkiskt ansvar oftast slut vid en viss tidpunkt. Det finns dock ingen uttalad tidpunkt då socialt ansvar upphör, utan det beror på när en lösning kommer på plats. Det utvecklas ständigt nya riktlinjer och normer om hållbart företagande, vilket gör att omgivningens förväntningar på företag ökar med tiden. Granskande media bidrar också till att brister hos företag uppmärksammas och tydliggörs för omgivningen. Detta sammantaget gör att omgivningens krav på socialt ansvar ökar med tiden. Man kan diskutera och ifrågasätta om dessa två typer av ansvarsslut ska sammanfalla eller inte. Ska företag kunna ta dåliga beslut som har hemska konsekvenser efter att det juridiska ansvaret har tagit slut och således slippa ifrån ett ansvar bara på grund av tidshorisonten? Har omgivningen blivit illa berörd ställer de krav på socialt ansvar som sträcker sig bortom de juridiska gränserna.

När det gäller *rum* så finns det inte heller något givet svar. Kravet på det hierarkiska ansvaret minskar vid ett ökat avstånd på grund av att det oftast förekommer färre regleringar i mindre utvecklade länder. Kravet på socialt ansvar minskar delvis med avståndet (rummet) på grund av bristen på personliga möten vilket i sin tur leder till utebliven förståelse och lojalitet till de utsatta. När ett företags omgivning påverkas direkt av ett beslut, något som sker i deras närhet, kräver omgivningen ett större ansvar. Omfattningen beror även på vem som är drabbad. I det fall skadan sker i ett land där det inte finns några pålitliga sociala skyddsnät ställs det högre förväntningar på företag. Sammanfattningsvis så ökar kraven på socialt ansvar i länder med sämre sociala skyddsnät samtidigt som det också ökar ju närmare relation man har till de drabbade.

Om det sociala ansvaret som krävs av omgivningen överstiger det hierarkiska ansvaret skapas ett *etiskt gap*. Omgivningen kräver att detta etiska gap ska täckas antingen av det ansvariga företaget eller av staten. Storleken på det etiska gapet beror således på hur de sociala skyddsnäten ser ut i landet där skadan skett. I Sverige har vi ett stabilt socialt skyddsnät som ska bidra till att hitta lösningar i samhället om ingen annan gör det. Om skadan däremot sker i ett land med mindre utvecklade sociala skyddsnät ser staten inte till att en lösning kommer på plats vilket ökar det etiska gapet över tid och rum.

Om det etiska gapet är väldigt stort riskerar företag att få mediala och, i sin tur, ekonomiska problem när de börjar få svårt att motivera vad som är rätt och fel samtidigt som omgivningens krav på ansvar börjar växa fram. Företag måste alltid vara beredda på att händelser kan inträffa som innebär att det uppstår situationer där mer ansvar krävs. Det går varken i förväg eller rent teoretisk att avgöra hur omfattande ansvar företag faktiskt kommer att ta vid olika situationer. Ju mer företag redovisar och synliggör sina affärer, desto mer transparenta blir deras verksamheter och desto snabbare kan krav från omgivningen, gällande företags agerande, åtgärdas. I annat fall om en skandal uppdagas först flera år efter att ett beslut togs, är det sannolikt att ett etiskt gap uppstår eftersom omgivningens krav på företag hela tiden ökar.

6.2 VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET

Enligt Alvehus (2013) avser reliabilitet huruvida ett forskningsresultat är upprepningsbart och validitet huruvida man undersöker det som man ämnar undersöka. I och med att vi har valt att göra en kvalitativ undersökning, där vi har beaktat personers unika åsikter och tolkningar, kan det bli svårt att replikera vår studie och validera vårt resultat. Reliabilitet och validitet är således enklare att tillämpa på kvantitativa uppsatser. Eftersom vår studie till stor del är baserad på intervjuer med enstaka individer är det svårt att få en fullständigt objektiv bild av verkligheten. För att få en så nyanserad bild som möjligt har vi valt att intervjua personer som har olika förankringar till "Aricafallet". Vi har även sett till att intervjua vissa personer som har direkt anknytning till fallet och andra personer som inte har det. För att öka förståelsen och trovärdigheten till vad de intervjuade säger har vi valt att presentera dem vid namn och titel. För att försöka minimera subjektivitet i vårt eget tolkningsarbete har vi valt att spela in alla intervjuer för att kunna gå tillbaka till dem i efterhand.

Vid kvalitativa uppsatser är frågan om uppsatsens generaliserbarhet mycket relevant och intressant. Alvehus (2013) anger att det är viktigt att skilja på empirisk och teoretisk

generaliserbarhet. Gällande empirisk generaliserbarhet, å ena sidan, måste man ifrågasätta urvalet av intervjupersoner och det undersökta materialets representativitet, vilket påminner om de frågor som ställs inom de traditionella reliabilitets- och validitetsbegreppen. Eftersom vi har begränsat vår studie till ett unikt fall kan vi dock inte göra empiriska generaliseringar för företag. Krav på ansvar varierar ofta från fall till fall och från individ till individ. Det innebär att vi inte kan generalisera vad för typ av krav som ställs eller hur omfattande de kommer att bli, eftersom krav ofta är personliga åsikter.

Teoretisk generaliserbarhet, å andra sidan, handlar om huruvida den teori man har kommit fram till i sin uppsats kan användas för att förstå ett fenomen i ett visst fall (Alvehus, 2013). Vid teoretisk generaliserbarhet ska man utifrån ett studerat fall därefter kunna få förståelse för andra fall i liknande situationer. Teorin utvidgas på så sätt från ett specifikt fall till att bli tillämplig på ett forskningsområde. Vi anser att vi har valt ett representativt fall för vårt forskningsområde och utifrån vår analys har vi kunnat göra teoretiska generaliseringar och utveckla en modell inom "accountability" som visar att omgivningens krav på ansvar beror på dimensionerna tid och rum.

Eftersom vår studie är gjord på svenska och har handlat om omgivningens krav i Sverige har vi förutsatt att vår modells rumsdimension utgår härifrån. Vi tror dock att modellen skulle kunna vara tillämplig på andra länder om det råder stor skillnad mellan hur utvecklade länderna är. Modellen är sannolikt applicerbar på beslutande I-länder, exempelvis England, och mindre utvecklade länder, exempelvis Bangladesh.

6.3 FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING

Eftersom denna studie är av något begränsad karaktär, skulle det vara intressant att i framtiden göra en studie som täcker ett större urval av etiska skandaler. En mer omfattande kvalitativ studie skulle öka generaliserbarheten i slutsatserna. En annan intressant idé vore att jämföra omgivningens krav på ansvar gällande ett specifikt företags skandaler; en som skett lokalt och en som skett på ett distanserat avstånd ifrån företags hemvist. Ytterligare ett intressant forskningsområde vore att undersöka hur konflikter mellan olika intressenter bör prioriteras. Det skulle vara mycket enklare för företag att agera ansvarsfullt ifall de inte hamnade i konflikt med företagets ekonomiska intressen.

7. KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta böcker

Alvehus, J., 2013. *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber AB

Ahrne, G. och Svensson, P., 2011. *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB

Blom, M., Kärreman, M. och Svensson, C., 2012. *Bolagsstyrning: corporate governance på ren svenska*. Stockholm: Liber AB

Vetenskapliga artiklar

Blair, M. M., 1995. Corporate "Ownership": A Misleading Word Muddies the Corporate Governance Debate. *The Brookings Review*, 16-19.

Cooper, S. M., och Owen, D. L., 2007. Corporate social reporting and stakeholder accountability: The missing link. *Accounting, Organizations and Society*, 32(7-8), 649-667.

Derrida, J., 2007. A Certain Impossible Possibility of Saying the Event. *Critical Inquiry*, 33, 441- 461.

Gray, R., 2002. The social accounting project and Accounting Organizations and Society. Privileging engagement, imaginings, new accountings and pragmatism over critique? *Accounting, Organizations and Society*, 27(7), 687-708.

Jensen, M., 2001. Value maximization, stakeholder theory, and the corporate objective function. *Journal of Applied Corporate Finance*, 14(3), 8-21.

Lerner, J. S., och Tetlock, P. E. 1999. Accounting for the Effects of Accountability. *Psychological Bulletin*, 125(3), 255-275.

McKernan, J.F., och MacLulich, K.K. 2004. Accounting, love and justice. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 17(3), 327-360.

Messner, M., 2009. The Limits of Accountability. *Accounting, Organizations and Society*, 34(8), ss. 918-938.

Roberts, J., 1991. The Possibilities of Accountability. *Accounting, Organizations and Society*, 16(4), ss. 355-368.

Roberts, J., 2003. The Manufacture of Corporate Social Responsibility: Constructing Corporate Sensibility. *Organization*, 10(2), 249-265.

Roberts, J., 2005. Agency theory, ethics and corporate governance. *Advances in Public Interest Accounting*, 11, 249-269.

Shearer, T., 2002. Ethics and accountability: from the for-itself to the for-the-other. *Accounting, Organizations and Society*, 27, 541-573.

Nyhetsartiklar från internet

Svedberg, R., senast uppdaterad 2009-11-22, Boliden måste ta ansvar för giftskandalen i Chile, Dagens Nyheter; <http://www.dn.se/debatt/boliden-maste-ta-ansvar-for-giftskandalen-i-chile/> (2014-04-17)

Encina Aravena, S., Molina Manzo, L. och Azocar, C., senast uppdaterad 2013-09-16, De sjuka barnens brev till Boliden, Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/de-sjuka-barnens-brev-till-boliden/> (2014-04-08)

Ollevik, N-O., senast uppdaterad 2013-09-18, Att betala 90 miljoner vore lätt för Boliden, Svenska Dagbladet, http://www.svd.se/naringsliv/branscher/energi-och-ravaror/att-betala-90-miljoner-vore-latt-for-boliden_8528744.svd (2014-04-21)

Klefbom, E., senast uppdaterad 2009-11-26, Bolidens dubbelmoral straffade sig, Miljöaktuellt, <http://miljoaktuellt.idg.se/2.1845/1.273545/bolidens-dubbelmoral-straffade-sig> (2014-04-23)

Hemsidor

The University of Sydney, 2013. John Roberts [online] tillgänglig på: <<http://sydney.edu.au/business/staff/johnro>>[besökt 2014-05-07]

University of Innsbruck, 2013. Prof. Dr. Martin Messner [online] tillgänglig på: <<http://www.uibk.ac.at/atr/researchers/messner.html> >[hämtad 2014-05-07]

Stämningsansökan och svaromål

Carat Advokatbyrå., senast uppdaterad 2013-09-12, Stämningsansökan, Cemus Student, <http://cemusstudent.se/wp-content/uploads/2013/11/130916-STÄMNINGANSÖKAN.pdf> (2014-03-03)

Mannheimer Swartling., senast uppdaterad 2014-01-20, Svaromål, Skellefteå Tingsrätt, <http://www.skellefteatingsratt.domstol.se/Domstolar/skellefteatingsratt/Dokument/Skellefteå%20TR%20T%201012-13%20aktbil%2045.pdf> (2014-03-10)

Dokumentärfilm

Blybarnen (Dokumentär) Regi: Lars Edman, William Johansson. Laika Film och Television. 2009

Muntliga källor

Larson, Helena. Hållbarhetsanalytiker. Swedbank Robur, 2014-03-27

Nerep, Erik. Professor, Handelshögskolan, 2014-05-15

Starkebo, Göran. Advokat. Carat Advokatbyrå, 2014-03-28

Sweet, Susanne. Docent, Handelshögskolan, 2014-05-08

Ullberg, Anders. Styrelseordförande. Boliden, 2014-03-13

Öberg, Johan. Advokat. Carat Advokatbyrå, 2014-03-28

Östberg, Henrik. Personal och hållbarhetsansvarig. Boliden, 2014-04-03